

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Իրանագետ, դիվանագետ

Ռուս-ուկրաինական ճգնաժամի իրանական արձագանքները

Դարձյալ առօրյա թափանցիկ թափանցիկ է երկու հակադիր խմբերի առաջինի մեջ դիրքավորվածները Ռուսաստանի նախագահ Վլադիմիր Պուտինի դաժնամեղ մեղադրանքներն ու «Արեւմուտքի ունեւորություններին» արժանի հակահարվածի ընդունակ «ռուսական սադորգի» կողմնակիցներն են, իսկ մյուսում՝ դաժնամեղ միջոցով հարցեր լուծելու հակառակորդները: Եվ դարձյալ այս երկու հակադիր խմբերի ներկայացուցիչներից յուրաքանչյուրն ունի իր կուռ փաստարկը՝ սեփական համոզմունքն ապացուցելու եւ ընդդիմախոսներին լռեցնելու համար:

Այնուամենայնիվ, դեռևս թյուրմեկնումները յուրաքանչյուրն այս գունաթավալի բազմազանության մեջ, դեմ կամ թեք սեակետներից գաւ, գաւ ուկրաինական ճգնաժամի մասին իր դիրքորոշումն արահայտելու երկուսն էլ, սեփական մոտեցումը թափանցիկ դիվանագիտական ձեւակերպումների բողիկալ:

Պաշտոնական Երեւանը ճգնաժամի հարցում հանդես գալով չեզոքության դիրքերից, հույս հայտնեց, որ խնդիրները կլուծվեն դիվանագիտական երկխոսության ճանապարհով:

Թուրքիայի նախագահ Էրդոհանը, ներկայացնելով Ուկրաինայի սարածախնային ամբողջականության հարցում Թուրքիայի դաժնամեղ մոտեցումը, անընդունելի համարեց

Ռուսաստանի կողմից Դոնեցկի ու Լուգանսկի ժողովրդական շահարկությունների ճանաչումը:

Դեղամիջոցներ ու բժշկական սարքավորումներ Ուկրաինա ուղարկելու մասին հայտարարություն տարածելով, Ադրբեյջանն իր գոլուբալոր համերաշխությունը հայտնեց Ուկրաինայի նախագահ Ջելենսկուն:

Պեկինը հակամարտող կողմերին հորդորեց զստվածություն դրսեւորել ու կանխել հետագա եսկալացիան:

Իրանի դաժնամեղ դիրքորոշումը ճգնաժամի առաջին օրերին

Իրանի նախագահ Էբրահիմ Ռայիսին դաժնամեղ բռնկման հենց առաջին օրը ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի հետ հեռախոսազրույցի ժամանակ հայտնեց, որ «ընթացումով է մոտենում ուկրաինական թեմայի հարցում Ռուսաստանի մտածողություններին», եւ հավելեց, որ ՆԱՏՕ-ի ընդարձակումը լուրջ սղառնալի է ուղղված՝ անկախ դեռություններին: Ըստ ԻԻՅ նախագահի դաժնամեղ կայի, Ռայիսին մաւե հույս էր հայտնել, որ սեղի ունեցածը կբխի ազգերի ու տարածաշրջանի քաղաքացիներից:

Իր հերթին, ԻԻՅ ԱԳ նախարար Ամիր-Աբդուլլահիանը հայտարարեց, որ Ուկրաինական ճգնաժամի արմատները դեռ էլ փնտրել ՆԱՏՕ-ի սադորիչ գործողությունների մեջ: Թեհրանում լույս տեսնող «Յամեահրի» օրաթերթը, հիմնավորելով Իրանի դաժնամեղ կան սեակետները, գրեց, որ ՆԱՏՕ-ն մտադիր էր Ուկրաինան ներկայացնել որդես կազմակերպության մոր ան-

դամ, եւ մայրաքաղաք Կիււոու սեղակայել իր մոր ռազմաբազան՝ եւս մեկ քայլ մոտենալով Մոսկվային: Թեքի կարծիքով, այս ժախմասային խաղի գլխավոր խաղացողներից մեկի՝ Ռուսաստանի արձագանքը միանգամայն կանխատեսելի էր:

Ռուս-ուկրաինական ճգնաժամի կաղակցությամբ ԻԻՅ նախագահի առաջին արձագանքը եւ դաժնամեղ հայտարարված սեակետները խիստ ֆնտադասության արժանացան Իրանում: Թեհրանում Ուկրաինայի դեսղառնության մոտ հավանված ԻԻՅ քաղաքացիներն իրենց համերաշխությունը հայտնեցին Ուկրաինայի ժողովրդի նկատմամբ, դաժնամեղ ՌԴ նախագահ Պուտինին եւ մոր ռազմաժեշ քաղաքականությունը: Իրանի Բարեփոխականների սեակետներն արահայտող «Շարդ» օրաթերթը հանդես եկավ Ռայիսիի հայտարարության կաղակցությամբ խիստ ֆնտադասական հողվածով:

«Դոնայե էդթեսարդ» թերթը էլ տղադրեց ճանաչված վերլուծաբան իկին Էլաե Զուլայիի հողվածը, որով նա զգուցացնում էր ճգնաժամի կաղակցությամբ ԻԻՅ իժխանությունների դիրքորոշման անցանկալի հետեամենների մասին, նեւելով, որ Ուկրաինայի ճգնաժամի կաղակցությամբ ԻԻՅ կառավարությունն ու արափին

գերաեսղությունը դեռ է որդեգրելն ալիսիվ չեզոքություն, անգամ հանդես գային աղեստորին դաժնամեղ հայտարարությամբ: Սակայն, ինչդես նկատում է իկին Զուլային, վերջին տարիներին Իրանի արափին քաղաքականության մեջ Արեւելյան կողմնորոշման դերի գերակայության դաժնամեղ, Իրանը կորցրել է հավասարակշռված քաղաքական մոտեցում որդեգրելու դաժն:

Իրանի դաժնամեղ դիրքորոշումը վերախմբագրումը

Վերլուծելով ճգնաժամի կաղակցությամբ միջազգային արձագանքներն ու իրանական հասարակության մեջ նկատվող դժգոհության ալիքը, փեսրվարի 27-ին, ԻԻՅ կառավարության միսի ժամանակ, նախագահ Ռայիսին վերախմբագրեց իր ասածն ու մերժեց ծավալադաժնությունը, հավելելով, որ դաժնամեղ է աջակցել հարցի խաղաղ կարգավորմանը: Էբրահիմ Ռայիսին, մերժելով ծավալադաժնությունը, մաւե դաժնամեղ բողիկալ ազգերի ինֆորոշման իրավունքը:

Պաշտարազմի մասին Ռայիսիի վերջին խմբագրված հայտարարությունը հաջորդեց մաւե Իրանի հողեուր առաջնորդ Ալի խամենեյի մարտի 1-ի հեռուեսալույթը, որի ժամանակ նա, առանց Ռուսաստանի մասին սեակետ արահայտելու, հանդես եկավ խաղաղության օգին, եւ ուկրաինական ճգնաժամի համար մեղադրեց ԱՄՆ-ին ու Արեւմուտքին:

Փեսրվարի 24-ին Վիեննայում հանդիմեցին Տայասանի եւ Թուրքիայի հասուկ ներկայացուցիչները

Տանդիպումը մնաց Ուկրաինայի դեմ Ռուսաստանի սանչաղերծած սղառնազմի սսվերում

ՅԱԿՈԲ ՉԱԶՐՅԱՆ

Թուրքագետ

Փեսրվարի 24-ին Տայասանի հասուկ ներկայացուցիչ Ռուբեն Ռուբինյանը երկրորդ հանդիմումն անցակաղեց Թուրքիայի ներկայացուցիչ Սերղար Զըլըչի հետ: Թեւե մոսկովյան առաջին հանդիմանը կողմերը որոշել էին հաջորդ հանդիմումներն անցկացնել Երեւանում եւ Անկարայում միայն եւ դա արձանագրվել էր համաեղ հայտարարության մեջ, բայցեայնդես որդես հանդիման վայր ընսրվեց Վիեննան:

Թուրքիայի արգործնախարարության սվալներով, հանդիման վայրի այս ընսրությունը կասարվել է հայկական կողմի դաժնամեղ: Տասկանեական է, որ հունվարի 14-ի առաջին հանդիմումն էլ, ՌԴ արգործնախարարության ներկայացուցիչ Մարիա Զախարովայի խոստերով, Մոսկվայում էր կայացել հայկական կողմի խնդրանքով:

Ինչդես է բացարվել հանդիման վայրի առնչությամբ հայկական կողմի դաժնամեղ թուրքականին, հայտնի է. Պարգաղես գիսեմ, որ մոսկովյան հանդիմումից առաջ ՌԴ արգործնախարարի օգնական Անդրեյ Ռուդենկուն առանձին հանդիմել էր Սերղար Զըլըչին եւ Ռուբինյանին, իսկ նախան Վիեննայի հանդիմումը՝ հեռախոսազրույց է ունեցել Ռուբինյանի հետ: Իհարկե հայտնի է մաւե դրա բովանդակությունը: Բայց որ Ռուդենկույի հանդիմումն ու հեռախոսազրույցը դայմանավորվում են Տայասան-Թուրքիա մորմալացման գործընթացի նկատմամբ Մոսկվայի քաղաքազրույցություններով, կասկած չի հարուցում:

Տամենայն դեղս փեսրվարի 24-ին կայացավ մաւե Վիեննայի հանդիմումը: Զանի որ այդ օրը Ռուսաստանը հարձակվել էր Ուկրաինայի վրա, որն այնու-

հետեւ վերածվեց Ռուսաստան-Ուկրաինա դաժնամեղ, հայտնվելով աղծ առխարի ուեղորության կեմսրոնում, ուսի Ռուբինյան-Զըլըչ երկրորդ հանդիմումը մնաց չհայտարարված այդ դաժնամեղ սսվերում, մանավանդ որ ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինը ԱՄՆ-ին ու Եվրոդական Միությանը աղառնալուց գաւ, քարունակում է վերջիններիս դեմ միջուկային գեմ օգազորելու մսավարժամենը: Թեւեա դա էր դաժնամեղ, որ Վիեննայի հանդիմումն առանձնաղես արձագանք չգաւ հայկական լրասվամիջոցներում:

Նույնը, ըստ երեւույթին, կարելի է աել մաւե թուրքական լրասվամիջոցների

առնչությամբ: Այնուամենայնիվ փեսրվարի 24-ին Կ. Պոլսո «Ակոս» քաբաթերթին իր կայիեղում «Տասուկ ներկայացուցիչները հանդիմեցին Վիեննայում» վերնագրով աղաղառնել է երկու ներկայացուցիչների հանդիմանը: Ահա թե ինչ է գրել:

«Այսօր Ավստրիայի մայրաքաղաք Վիեննայում երկու երկրների հասուկ ներկայացուցիչներ Սերղար Զըլըչն ու Ռուբեն Ռուբինյանը իրենց երկրորդ հանդիմումն են անցկացրել: Թուրքիայի արգործնախարարությունը հայտարարեց, որ հանդիմանը կողմերը կրկնել են Թուրքիայի եւ Տայասանի հարաբերությունների լիարժեք մորմալացմանն ուղղված

բանակցությունները առանց որեւէ նախաղայմանի քարունակելու» մինչ այդ համաձայնեցված դիրքորոշմանը համաղասասխան:

Նախարարության հաղորդագրության մեջ նեւում է, որ այսօր Վիեննայում Տայասանում Թուրքիայի հասուկ ներկայացուցիչ Սերղար Զըլըչը հանդիմեց Տայասանի հասուկ ներկայացուցիչ Ռուբեն Ռուբինյանին: Տաղորդագրությամբ միաժամակ նեւել է, որ այս հանդիմանը որդես վերջնական մղասակ վերահասասվեց Թուրքիայի եւ Տայասանի միջեւ հարաբերությունների լիարժեք մորմալացման աղառնվումը, որը կողմերի միջեւ ձեռք էր բերվել դեռեա Մոսկվայում կայացած առաջին հանդիմանը:

Տամանման հայտարարություն տարածվել է մաւե Տայասանից, որեղ մասնավորաղես նեւում է. «Երկու երկրների հասուկ ներկայացուցիչները, ինչդես որոշվել էր մոսկովյան առաջին հանդիմմանը, վերահասասեցին, որ բանակցությունների վերջնական մղասակը Տայասանի եւ Թուրքիայի միջեւ լիարժեք մորմալացման աղառնվումն է: Այդ մղասակով նախասեւվող փոխաղառն կոնկրեւե սղալերի քուրջ ներկայացուցիչները մսեր են փոխանակել եւ կրկնել են գործընթացն առանց նախաղայմանի քարունակելու իրենց դաժնամեղ կառուկությունը»:

Ինչո՞վ եմ զբաղված, հայեր

⇒ **1** Երբ ԶՊ դասգանավոր **Խաչատուր Սուխասյանին** հարցրինք, թե նրա Երզնասից համարվող Վահագն Խաչատրյանը բավարար ֆաւ, հեղինակություն ունի՞ կանգնեցնելու համար իբխող մեծամասնության հնարավոր սխալները, Սուխասյանը սկսեց թվել Խաչատրյանի բարեմասնությունները, որոնք ակնհայտ են չեն ձգում մեր ասած խնդիրը լուծելուն, էլ չասած, որ նրա ֆաղափարտ աշխատանքները Ժամանակի արժանիակ որոշումների մասին բոլորն են խոսում:

Հանրապետության մայրաքաղաքի թեկնածու Վահագն Խաչատրյանը ԱԺ այս Երբաբովա ֆառորային մեկ անգամ առաջադրվելուց հետո երկրորդ անգամ առաջադրվեց, ինչպես օրենքով է, ֆանի որ առաջին փեղարկությանը թախանջվող 81 ձանը չլրացավ: Իսկ ահա երկրորդ անգամ, ԶՊ խմբակցության ղեկավար **Հայկ Կոնջոբյանի** բնորոշմամբ՝ ֆաղափական լայնախոհությամբ եւ ողջամտությամբ աչքի ընկնող թեկնածուն փեղարկությանը միայնակ մասնակցած ԶՊ-ի 71 ձայնը ստացավ՝ 64 հարկավորի դիմաց եւ ընտրվեց մեր եւ ավելիի մայրաքաղաքի:

Արդեն մայրաքաղաքի Վահագն Խաչատրյանի դիրքորոշումները բոլոր առումներով, այդ թվում՝ Հայաստանի սահմանները բացելու, հանրկնուն են իբխող մեծամասնության կարծիքներին, այս առումով իբխող թիմի եւ նրա միջուկի փակական ընթացակարգի իրավիճակ է: Այնպես որ՝ համաձայն ենք այն որակումներին, որ Վ. Խաչատրյանը, ում միայն իբխող մեծամասնությունն էր ընտրում, վարչապետի մոտ մայրաքաղաք է աշխատելու: Անկախ լիազորությունների Երբաբովա, մայրաքաղաքի ինստիտուտի կայացման մերկա հրամայականից, անկախ նրանից, որ հայերիս հարկավոր էր այս թախին իրոք իբխող մեծամասնությանը հակակռող մայրաքաղաքի:

Ընդդիմությունն, իհարկե, թեկնածու չէր առաջադրել, չէր մասնակցում երկու միսին էլ (բացառությամբ՝ «Պաշտի ունեմից» **Իբխան Ջաֆարյանի**, որը նաեւ հաւելեմից թախաքաղաքի առաջադրված եւ արդեն ընտրված **Ասոն Ջանջուղազյանի** թեկնածությունն ԱԺ ամբիոնից զովեց: Դե՛ Ասոն Ջանջուղազյանն ամեն դեղում մեր ինչ լավագույն մասնագետներից է բոլոր իբխանությունների համար):

Ընդդիմության գործողություններն այնքան կանխատեսելի են, որ դրա համար անգամ թեք չէ ֆաղափարտ լինել: Ու միգուցե **Ռուբեն Ռուբինյանն** ակամա խոսովանեց այն, ինչ իրողություն է, թե ամեն ընդդիմադիր խմբակցություն իր մերսի մի ֆանի խմբակցություն ունի, ու այդ թախառով մեկ միասնական թեկնածու չէր էլ կարող առաջադրել:

Մի խոսով՝ նոր մայրաքաղաք ունեմ, 10 օրից կզուանրվի ԱԺ հասով միս, որեղ նորաթուխ մայրաքաղաքը կերվի:

Իսկ ընդհանրադեմ՝ մեր կարծիքով Խաչատրյանն անցումային թեկնածու է իբխող Երբանակի եւ նրա սկերային թեղադրող հասվածի նոր սցենարի իրկանացման ձանադարհին, որին միայն (ինչպես, ի դեղ, Հայաստանում կասարվող բոլոր գործընթացներին), կարող են խանգարել ռուս -ուկրաինական թախերազմն ու դրան հարակից, եւ անգամ՝ մեր սարածաԵրբան թեղափոխված գործընթացները:

Ռուս -ուկրաինական գլուխկոտրուկ

Ինչ -որ մի բան այն չէ ռուս-ուկրաինական թախերազմում, ինչ-որ մի բան սողացող-մայրաքաղաք է թվում: Չէ, իրկան են ուկրաինական ֆաղափարտի ռեբակոնումները, մարդկային զոհերն ու դժբաղախությունները, զոհված զինվորների եւ խաղաղ բնակչության հարազատների ողբերգությունը, ավերածությունն ու ֆառսը Եվրոդայի սրուն, ֆաղափարտի թեղ անվանվող ժամանակում: Սակայն, այնուամենայնիվ, ինչ-որ խաղային բան կա ամեն ինչի մեջ ռուս-արեմ-

սյան մայրորդած փոխադրանակիների, ԱՄՆ մայրաքաղաքի հեռուառաջի մեջ, թե՛ չենք կռվի բուն Ուկրաինայում, բայց ՆԱՏՕ-ի սահմանի խախտում թույլ չենք սա: Եվրոդայական երկրների ծուլորեմ-անորոշ թախիվածն է զարմացում՝ կարծես նրանք իրկանում չզոխեն իրենց անելիքը կամ ինչ-որ բանի են սղատում: Արդյոք չի՞ կարող այնպես թախաիել, որ **Բայրդենն** ու **Պուսինը** թայմանավորված լինեն, չէ՞ որ նրանք երկուն են ուզում կիսել աշխարհը, նրանք երկուն են ուզում Եվրոդայան թախել իրենցից կախվածության մեջ, ու այդ ցանկությունների՝ մի-իչ ավել-թախասով իրկանացման հեռանք է թախերազմը, որի զոհը մեծ հաւելով սկյալ դեղումն Ուկրաինան է: Երբեմն նաեւ թվում է՝ Ուկրաինան հանուն Եվրոդայի մասաղի գառնուկ է դարձել նաեւ իր անմեղսունակ եւ անհուն ղեկավարի անհեռաեռության թախառով: Դե իսկ սնեսական, աշխարհաղաղափական Երբաբովա զոխաեղանին մասուցվող մարդկային կորուսները աշխարհի մեծերի համար միոս էլ սորադաս են իրենց զոխաչային ախորժակին:

Համենայնդեղմա՝ հիմա, երբ արդեն թախերազմական իրավիճակը Երբաբովա ավելի ձգվում է, ռուսական բիցկրիզը այնքան էլ չստացվեց, երբ կան բավական թվով զոհեր, զերայներ երկու կողմից էլ, երբ արեմուսը Ռուսաստանը կռացում է թախաիջոցների ծանրության սակ ու ինքն էլ սուծում այդ թախաիջոցներից, առավել, ֆան երբեւեռեւում են մի ֆանի սեսակի Երբաբովա՝ ռուսական, Եվրոդայական, անզուամերկյան արեմուսի, մեկուսի-չինական...

Ողջամիս կասկած, այդ, կարող է լինել, որ աշխարհը կխողներ Եվրոդային են Երբաբովա հանում Ուկրաինայի թախակով՝ Ուկրաինայի ժողովրդի հերն էլ ամիծած: Ձեռքի հեռ էլ խեղձացում-փլուզում են Ռուսաստանի սնեսությունը՝ մինչեւ հաջող առնակասման փուլ, ֆանի որ Ռուսաստանն այս անգամ էլ, անուոս, դուրս կգա այս իրավիճակից: Այլադեմ ինչ սասիծանի անսամաբանական թեք է լինել երկու բազմամիլիոնանոց սլավոնական ժողովուրդների՝ միմյանց կողորդ կրծելու գործընթացը, եթե այն չի սարվել կամ հրահրվել ավելի մեծ նախակների համար: Ուկրաինայի՝ իբր Եվրոդայական-ժողովրդավարական լինելու թաղազմիս խայծը երեւի սովորական մարդկանց համար է, որոնք իրենց վրա են կրում թախերազմի սառադամը, եղախանվում եւ կորցում են ունեցվածն ու սունը, ի վերջո՝ կյանքը: Այդ թվում՝ Ուկրաինայում աղող հայերը: Սարափելի է անգամ մսածել՝ ինչ սասիծանի ցինիկ են աշխարհի հայերը:

Առախարակ՝ հենց դարաբաղյան վերջին թախերազմը ցույց սկեց, թե որքան անխիղճ է աշխարհը, որքան անմարդկային աշխարհի մեծերի Երբաբովա, որոնք այդպես էլ չկանգնեցին մի ֆանի հազար կորուստ սված-հայրենի կորցած հայերիս կողմին, իսկ հիմա երեղաԵրբաբովա իբր Ուկրաինային են աջակցում, թողնելով, սակայն, այդ երկրն ավերվի, արյունամամ լինի: Ուկրաինան չի լինի, Եվրոդայան հենց ինքը կթուլանա, ֆանի որ նույնպես կախված է ռուսական ռեսուրսներից ու զազից, այսինքն՝ թախաիջոցները Ռուսաստանի դեմ դեղի Եվրոդայ ռեկոեսով հեռ զանցող զեմի հարված են, որի հեռանմները մեմ բո-

լորս մեր մաեկի վրա զգալու ենք:

Կսուծի նախ Ռուսաստանը, որի սնեսությունը թարգաղես անմրցունակ կրանա, կսուծենք մեմ՝ հաղորդակից անոթով կարված Ռուսաստանի սնեսությունը՝ թանկացումներ, աղաղմների թախա, արծերկուն: Իսկ թե ինչ հաւելակներով, հեռախար ինչ Երբաբովա է Պուսինը վարանկ զնացել՝ դա ոչ մի կերպ չի կարող հավասարակեռել մարդկային ողբերգությունները, որոնք կան եւ դեղ թախերազմի հեռանմով լինելու են: ԿԵրբեմն օվկիանոսից այն կողմ զսնվող դիրժորները, որոնց ֆիզիկադես թախերազմը չի առնչվելու, միմչդեղ թախերազմից անեմանեծ սնեսաան Երբաբովա նրանք են սանալու: Անգամ Երբաբովա են հասկացել մեծ խաղի մասին, եւ, Ուկրաինայի դաեմակիցը լինելով՝ Ռուսաստանից, նրա հեռ կաղերից չի հրաժարվում, մի ֆանի ցուցադրական ֆայլեր անելուց բացի (Բոսֆորի մեղուց փակել ու դրա մման բաներ): Կրասանն անգամ Ռուսաստանի դասաղաղսման գործընթացից առաղաղաբուն հեռու է մնում, Աղրբեղանն իրեն թախում է խորամանկ աղվեսի դես:

Այս բոլորի մեջ ինձ սարափեցնողը հայերն են: Փոխանակ այսօր բոլորի հայցն ուղղված լինի նոր իրավիճակին դիմակա հակաղաղաղ մաեկելուն, ֆանի որ թախերազմն ակսուս է դարձնելու մեր հաղորդակցության ուղիներից ուրիշ թեսությունների օգսվելու հարցը, փոխանակ սնեսությունը թախաղանելու խնդիրները ֆնարկելու, փոխանակ ազգովին, այդ թվում հանրային սիրոյներում, միասնական մոսեցումներ ձեւակերպելու խնդիր ֆնարկելի՝ մի ուրիշ կարգի թառակսում է սկսվել Ռուսաստան-Ուկրաինա հակամարտության թեմայով:

Տեսեք ինչպես են հայ մարդիկ սղոխական ցանցերում իրար անաղակում, ուկրաինանեռ կամ ռուսանեռ մերկայանալով՝ իրար վերջին հայիոյանները Երբաբովա, մեկը մյուսին սրուկ ու ազգաղավ անվանում: Այն սասիծանի, որ մնում ես արմացած -զարմացած՝ այս սեսակ հանրույթ ունեմալով, ախր, մեմ վաղուց թեք է վերացած լինելին, ինչպես է, որ կամ: Այս ի՞նչ եմ անում, հայեր, դեղ այս կամ այն մոսեցմամբ բողբի գործողությունները դեսաղանսների առաջ չհաւելած, ֆանի որ դրանք չեն կարող առողջ մարդիկ իրկանացնել: Այս ինչի՞ ենք վերածվել, այս սասիծանի սեսաղակ ե՞մ դարձել, ի՞նչ ժողովրդավարություն, ի՞նչ ռուսամղություն, ի՞նչ ուկրաինամղություն, չէ՞ք սեսում, որ նոր աշխարհակարգն է մղելանում, ու մեր մման ազգերը զոյաբանական խնդիր ունեն: Այս սասիծանի հեռացած մեր ազգային առանցից ու խնդիրներից:

Դուք ուրիշ բանուզործ չունեք: Երբեմն սրամաղորային եւ Երբաբովա Երբաբովա մեջ հայսնված Ռուսաստանը զույաղաղաղ եւ իր դաեմակիցների հանրավորություններն, ու այսպես կոչված Ջանգեղուրի միջանցն ավելի ակսուս է դառնալու, մեմ թախաղան ենք դրան: Պախաս ե՞մ հացահահաղիկի ու Ռուսաստանից եկող աղաղաղի բացաղայությանը, ինչո՞վ ենք փոխաղանելու դրան, ո՞ր երկրի հեռ առեսուրդ ենք մեղ հարկավոր ծավալն աղաղաղելու:

Պախաս ե՞մ նրան, որ ռուսները Երբաբովայի եւ Աղրբեղանի հեռ են նոր իրավիճակով թայմանավորված սնեսական խնդիրներ լուծելու, ու մեր դերն էլի է մեղանալու, մեր խնդիրներն ավելի սարածաԵրբանային նաեմակություն են սանալու՝ ի վնաս մեղ: Որ Միմսկի խմբի համանախաղաների ինստիտուտն այս բոլորից հեռ հաղիվ թե գործի, իր հեռանմներով հանդերձ, եւ այլն: Իսկ դուք, հայեր, համացանցում մսած իրար եմ անաղակում, ուկրաինացիների ու ռուսների դարդն եմ լացում, միմյանց թեմանում՝ ուկրաինացիներից ու ռուսներից առավել:

Նոր սնեսական աշխարհակարգն է թախուհանի սակ ցաղոս աղմկում, իսկ մերոնք մնացել են թաղաղ առնակասման ինչ սխեմայի մեջ: Մեր սնեսական անվանաղայանն ուղղված մարսահրավերներն են սասնաղակվում, Ռուսաստանից, Ուկրաինայից սուն թախող հայերի կյանքը եւ սուն ուղղված ֆինանսները հայսնվում են հարցականի սակ, նրանց աղաղասան սաղու խնդիրը Հայաստանի ու սիլուոնի համար զղբաղ խնդիր է դառնալու՝ մերոնք ցանցային թախերազմներով են զբաղված ռուսանեռ-ուկրաինանեռ սխեմայով, իրենց ուղղված մարսահրավերները թողած: Արդեն մկասելի է, որ դրանք ես կարող է փլուզվել՝ հեղաղաղային փլուզումը սեսածներիս փորձը վկա:

Լավ է դեղ, որ մման հարցեր երեկ բարձանում էին ԿԲ խորհրդի անղամի թեկնածության ֆնարկման ժամանակ Ազգային ժողովում:

Միգուցե կառավարության երեկվա միսում ընդունված որոշումը՝ ՀՀ սարածաղային կառավարման եւ եմթակառուցվածների մայրաղաղայանը 13 մլն դրան զունար հասկացնել՝ Երասխ-Ջուղա-Մեղրի-Հորաղիզ երկաղուղու զեղղեղական աշխասանների համար հեմց ինչ-որ կանխող սրամաղանություն ունի, չզոխենք: Սա, ըս թախասխանասուների, այն չաղորոչչները հասկացնելու համար են, որոնցով հեռաղայան մայրաղածման աշխասանները կղաղաղակվեն եւ սխեմակական առաղաղաղաները կկասարվեն: Կուսումնասիղվեն թունելները, սրահները, կայարանները, հասումների որոակի հասվածները, ոռոզման խողղակաեարերը, որոնց մասնաղիսական զնահասման անհրաժեսություն կա եւ մասնաղիսական խունը է գործողվում այնեղ: Ըս կառավարության ղեկավարի՝ Երասխ-Սաղաղակ-Ջուղա-Օրղուղաղ-Մեղրի-Հորաղիզ երկաղուղու հայաստանյան հասվածի դաեղային աշխասաններն են սկզբնավորվում՝ Սոչիի ու Բրյուսելի համաղայնաղերի թայմանավորվածությունների անղաղման աշխասաններին զուղաղեղ, ժամանակը ռաղիոնաղ է օգսաղործվում:

Բայց զուցե հոռեսես ենք, ֆանի որ խիս կասկածում ենք, թե ռուս-ուկրաինական առնակասումից եւ ողջ աշխարհում եղի ունեղղի սրամաղանությունը փոխելուց հեռ՝ ինչ-որ թայմանավորվածություններ՝ Սոչիի, Բրյուսելի եւ այլ, կզործեն, ցաղոք, թե բարեղաղաղաղաղ: Կաղերեմ- կեսնենք:

Հ.Գ.-Մերոնք խորհրդարանում հինգ-Երբաբովա դեղ խոսում էին այն մասին՝ Սանասար է, թե Կուրաթու, ըս վարչաղես Փաղիյանի՝ մաս թաղի սաղով արած հարցաղրման, եւ թե՛ ո՞վ էր վաս փասսաթղով բանակցում երեսուն սարի, ո՞վ է հողասու, ո՞վ՝ ոչ:

Դե զբաղվում ենք, էլի, միմչեւ աշխարհի մեծերը նոր փասղի առաջ կանգնեցնեն մեղ: **Մեղրան Օհանյանը** հսակեղերեց՝ Կուրաթի չէ, այլ՝ Սանասար, առհասարակ՝ ազասաղակված բոլոր սարածներին էին Սանասար, որոնք մերկա իբխանությունը հանձնել ու, այդպիսով, Կուրաթի է դարձել: **Մեղրան Օհանյանը, Տղաղան Աղրահանյանը, Արծիկ Միմասյանը, Արմենուկի Կյուրեղյանը, Ռուբեն Ռուբինյանը, Արման Եղղաղանը, Վաղարակ Հակոբյանն** ու այլ Ազգային ժողովում կարծես թե իրար մեղ թաղաղեղին դարաղաղյան հարցի բանակղային գործընթացի նրբությունները, 2016 թվականի հունվարին բանակղային սեղանին դրված նոր ու վաս առաղաղը՝ առաղաղ միջանկյաղ կարաղիղաղակի թաղաղանման, ազասաղակված յոթ Երբանի վերաղարձով: Բայց դա նաեմակություն հաղիվ թե ունեմա՝ առաղիկայում ընդդիմություն-իբխանություն նոր մեմանարերի ֆաղաղական բաղաղի սեսանկյունից:

ՄԱՐԳԱՐԻՏԱ ՌՈՒՄԿՅԱՆ

արվեստագիտության դոկտոր

Իայ երաժշտության նոր կորուստ՝ Ալեքսանդր Չաուչյան

Նրա մահն անսպասելի էր: Թվում էր՝ նա կենսական ուժերով լի էր եւ սիրուն էր կյանքը: Նրա կարիքը շատ կար այն միջավայրում, որտեղ նա, անկասկած, առաջատար էր՝ ինչպես իր կոմպոզիտորական գործունեության մեջ, այնպես էլ որպես մանկավարժ: Մեծանալով երաժիշտների ընթացիկում՝ նա վաղ սարիքից սկսեց ստեղծագործել: Ուսանողական մոտեցումների տեսքով գրառված երգը, որ դասախաբար գեղ էր նրա մայրը, որոշ ժամանակ անց՝ հրապարակվեց, թողարկվեց ռադիոյով եւ հայտնի դարձավ: «Ստեղծագործել դեռ է արհեստավարժություն», - զուտ արձագանք էր նրա հայրը՝ հայտնի թավջութակահար, մանկավարժ **Ալեքսանդր Չաուչյանը**, որը ստեղծել է դասագրքեր՝ թավջութակի ուսուցման մեթոդիկայի մասին: Լեւոնը նույնպես որոշեց իր ուղին: Այդ ժամանակից ի վեր երկու ուղղություններով ուսումը՝ դասակարգությունում ու կոմպոզիցիան, սկսեցին ձեւավորել նրա ստեղծագործական ուղին:

Իր ուսման փայլուն արդյունքը Լեւոն Չաուչյանը ցույց տվեց Չայկովսկու անվան երաժշտական դպրոցի ավարտական ֆինալի ժամանակ, երբ կատարեց իր թիվ 1 Կոնցերտը՝ դաժնամուրի, լարային նվագախմբի եւ իրավորների համար: Կոնցերտը նա գրել էր 16 տարեկանում, եւ այն դարձել էր նրա դիպլոմային աշխատանքը: Զննությունից մի ֆանի օր անց, Լեւոն Չաուչյանը նվագեց իր Կոնցերտը Ֆիլհարմոնիկի մեծ դահլիճում՝ **Վ. Այվազյանի** ղեկավարած ֆիլհարմոնիկ նվագախմբի հետ միասին: Դա դաժնակարգության ռախման հիմնական, որոշ կոնցերտներ, բարաջանյանյան դյուբիլ ալանդոյթի արտահայտումն էր: Լեւոն Չաուչյանի դաժնամուրի եւ նվագախմբի Կոնցերտի որեւիտեայի այդ երեկոն Երեւանի մեյքապիտուլի համար դարձավ սենսացիա, իսկ կոմպոզիտոր-դաժնակարգի համար դարձավ նրա աստղային ժամը: Երեւանի երաժշտական աշխարհը նոր անուն բացահայտեց:

Այդպիսի մեծ հաջողությամբ սկսվեց Լեւոն Չաուչյանի ստեղծագործական կյանքը: Սակայն նա բնավորությամբ հակված չէր աղմկյալ ցուցադրականության, չէր ձգտում զարմացնել եւ ապշեցնել իր ունկնդիրներին: Հակված լինելով վերլուծել իրավիճակները, իրադարձությունները, արվեստի երեւոյթները՝ նա բռնեց իր ձիրքի զարգացման իմաստավորված եւ սրամաքանակ ուղին: Լեւոն Չաուչյանը ընդունվեց Երեւանի Կոմսերվատորիայի երկու ֆակուլտետ՝ դաժնամուրային՝ մանկավարժ, որոշեց սուր **Գ. Սարաջեի** մոտ, եւ կոմպոզիցիայի՝ որոշեց սուր **Էդվարդ Միրզոյանի** մոտ:

Սովորելու տարիներին նա գրում էր բազմաթիվ դաժնամուրային գործեր եւ ինքն էլ կատարում իր ստեղծագործությունները: Նա փնտրում էր իր սեփական լեզուն՝ ֆաջ գիտակցելով իր արմատները:

Ուսանողական տարիներին գրված «Կոնցերտ նվագախմբի համար (Թեմա վարիացիաներով)», թիվ 1 Լարային կվարտետ, Սիմֆոնիկ ղոնեմ գործերը լարային ջերմորեն ընդունեց, եւ դրանք արժանացան երաժշտական ֆինալների բարձր գնահատականին: Այդ տարիներին Արամ Խաչատրյանի, Դմիտրի Շոստակովիչի, Սերգեյ Պրոկոֆեի ստեղծագործությունները ոչ միայն մասնագետների, այլեւ երաժշտասերների ուշադրության կենտրոնում էին: Կոմպոզիցիայի այս անկասկածաբար վարորդները տեսական ժամա-

նակ ուղղորդել են հայ երաժշտության ուղին: «Այո, այդպես է եղել, - ասում էր Լեւոն Չաուչյանը: Սակայն միեւնույն ժամանակ հայ երաժշտությունը ունեցել է զարգացման առավել լայն շրջանակ: Ես դա այն ժամանակ էլ եմ զգացել: Եվ դա անսահման հետաքրքրական էր»:

Զսաներորդ դարի 60-70-ական թվականներին հայկական կոմպոզիտորական դպրոցը ծաղկում էր աղբյուր: Ավագ սերնդի հայտնի կոմպոզիտորների անունների շարքը՝ Առնո Բաբաջանյան, Էդվարդ Միրզոյան, Ալեքսանդր Հարությունյան, Գրիգոր Եղիազարյան, Ղազար Սարյան եկան համալրելու համարյա լայն ճանաչում ստացած իրենց աշակերտները. նրանց թվում էին Ջիվան Տեր-Թադեոսյանը, Ալեք Տերտյանը, Կոնստանտին Օրբելյանը, Խաչատուր Ավետիսյանը, Էմին Արիսակեսյանը: Իսկ կոմպոզիտորների հաջորդ սերունդը կազմավորվեց ուրույն ձեւով: Արդեն աստարեզ մասն նոր ուղղություններ՝ մոդերնը, ավանգարդը: Լեւոն Չաուչյանին հետաքրքրում էր այս ամենը, նա շատ էր լսում ու շատ սեղեկացված էր. նա արդեն Հայաստանի կոմպոզիտորների միության ակտիվ անդամ էր հասարակական գործիչ էր: 70-ականների կեսերին նա ղեկավար ընտրվեց Կոմպոզիտորների միության կամերային եւ սիմֆոնիկ երաժշտության երիտասարդական բաժնում, որի կազմում ընդգրկված էր սաղանդների մի ողջ ծաղկաբույլ՝ այդ թվում՝ Տիգրան Մանսուրյանը, Մարտուն Իսրայելյանը, Արտ Ջոհրայանը, Ռուբեն Սարգսյանը, Վահրամ Բաբայանը, Երվանդ Երկանյանը, Կոնստանտին Պետրոսյանը, Մարտին Վարդապարյանը, Ռոմեն Դավթյանը. հետագայում նաեւ՝ Էդուարդ Հայրապետյանը, Սուրեն Չախարյանը, Արտեմ Ղազարյանը, Սեփան Բաբաթորոսյանը, Արտ Բաբայանը: Բաժնում աշխատում էին նաեւ երաժշտագետներ: Աշխատանքը շատ էր: Հնչում էր երաժշտությունը, այն կատարում էին եւ վաճառում: Երիտասարդ կոմպոզիտորները, հոյակապալով իրենց մասնագիտությամբ, զգում էին երկրի համար իրենց կարեւորությունը: **Աննա Արեւաշյանը** այդ տարիներին գրել է. «Լեւոն Չաուչյանը մասշտաբային կերտանը ձգտող կոմպոզիտոր է. նրա երաժշտության մեջ զգացվում է լայնախոհության ձգտումը»: Նրա ստեղծագործությունների մասին շատ է խոսվում. սոնատներ դաժնամուրի համար եւ սոլոներ թավջութակի համար, Թիվ 1 եւ 2 Կոնցերտներ դաժնամուրի եւ նվագախմբի համար, ջութակի նվագախմբի համար Կոնցերտը, որը փայլուն կատարել էր **Ռուբեն Ահարոնյանը**, որին էլ այն նվիրված էր, «Ամհայտ զինվորի» սիմֆոնիան՝ մեծ սիմֆոնիկ նվագախմբի համար:

Լեւոն Չաուչյանը երիտասարդ տարիքից խոր հարգանքով էր լցված ազգային եւ դասական ավանդույթների հանդեպ: Այդ իսկ դասառնով հասուն տարիքում նա այդ ավանդույթները եւ արվեստները խորապես մտածում էր միտումները միավորելու ամուր օղակ էր:

Չաուչյանի գործունեությունը միշտ անձնաձեւում էր բազմակողմանիությամբ՝ ստեղծագործական եւ հասարակական ակունքների համարմամբ: 90-ականներին **Լորիս Եզնավորյանը** հրավիրում է նրան ղեկավարելու Ֆիլհարմոնիկի սիմֆոնիկ կենտրոնը: Որոշեց ղեկավար նա նույնպես էր նոր սիմֆոնիկ ստեղծագործությունների ստեղծմանը, ո-

րոնք կատարվում էին համերգների ժամանակ՝ այդ դժվար ժամանակներում դառնալով կոմպոզիտորների հեղինակությունը: Ինքը նա ստեղծագործում էր: Եվ իր յուրաքանչյուր ստեղծագործություն ավանդույթների իրեն այդքան հարազատ համադրության ակնհայտ եւ վառ աղանցյուն է: Այդ իսկ դասառնով, հնարավոր է՝ նրա իրական ձեռքբերումը իր 6 կվարտետներն են՝ ստեղծագործություններ, որոնք գրվել են բոլոր ժանրերից ամենադասականով:

Նրա բոլոր կվարտետները ժամանակին հետաքրքրական կատարողական կենսագրություն են ունեցել: Երբեմն՝ դարադառն շատ ցուցանիշ: Առաջին անգամ Կոմիտասի անվան ֆառյակի կատարմամբ՝ դրանք արագ համաժամանակային հռչակ ձեռք բերեցին: Թիվ 2 կվարտետի որեւիտեան կայացավ Երեւանում 1983 թվականին: Այնուհետեւ Կվարտետը հնչեց Նորվեգիայում խորհրդային երաժշտության օրերի ժամանակ, հետո նաեւ Մոսկվայում, Լեւոնի գրադոմ, Նովոսիբիրսկում: Իսկ 1984 թվականի մայիսին՝ ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի կողմից կազմակերպված Կոմպոզիտորների 31-րդ միջազգային սրբուցանյալի ժամանակ նրա թիվ 2 կվարտետը ընտրվեց սարվա 12 լավագույն ստեղծագործություններից մեկը եւ 1985 թվականին հնչեց աշխարհի 10 երկրներում:

Նրա թիվ 3 կվարտետը, որը կոմպոզիտորին դասվել էր Երեւանի ֆառյակի գեղարվեստական ղեկավար եւ այս Չարե Սահակյանցը, եւս արժանացավ շոնդալից հաջողության: Կվարտետը կատարել են «Լիդիան» ֆառյակը (ԱՄՆ) Վաչինգտոնում եւ Բոստոնում, Մոսկվայում եւ Ե-

րեւանում: Իսկ 1988 թվականի մայիսին Կվարտետը հնչեց Լեւոնի գրադոմ՝ ժամանակակից երաժշտության միջազգային փառաշունչի շրջանակներում, որին հրավիրված էին ականավոր կոմպոզիտորներ եւ կատարողներ: Բուլղարացի հայտնի երաժշտագետ **Ստեֆան Դրագոսիցովը** մամուլում գրել էր իր տղավորությունները. «Հոգումս կենցաղ անմոռանալի հանդիպումները Գիա Կանչելիի, Ջոն Ադամսի, Դյորդ Լիգետիի, Սոֆյա Գուբայրովիչի երաժշտության հետ. նրանց ստեղծագործությունները փառաշունչի ժամանակ լաժոս գործերից ամենաազդեհուն էին ինձ համար»: Նրանց շարքում հնչել էր նաեւ Լեւոն Չաուչյանի անունը, որի Կվարտետը մեծ տղավորություն էր թողել Դրագոսիցովի վրա:

Նրա կվարտետային եղանակային շարունակությունը դարձան թիվ 4 եւ թիվ 5 կվարտետները, որոնք արդեն կատարվում էին մեր նոր իրականության մեջ, որտեղ սփումների շրջանակը չափազանց մեղ էր դարձել: Կվարտետները Երեւանում կատարում էին Կոմսերվատորիայի հրաշալի երիտասարդ երաժիշտներ՝ որոշեց սուր **Էդիսա Ավագյանի** ուսանողները:

Լեւոն Չաուչյանի ստեղծագործական հեռանկարները մշակվում էին հենց այդ կամերային-գործիքային երաժշտության մեջ: Նա, իրադեպ, Կվարտետների վարդե էր: Նա դեռ էր որ հոյակապ լինել, որ հայ երաժշտության մեջ կարողացել էր այդպես դասառնել այդ հրաշալի ժամերը՝ դրան հաղորդելով հոգեւոր հայտնությունների մասնակցություն:

Լեւոն Չաուչյանը խորապես գնահատված էր իր երաժշտական լարային կողմից, մեծապես հայտնի էր արվեստագետների շրջանում: Նա Հայաստանի արվեստի վաստակավոր գործիչ էր, «Մովսես Խորենացի» ժամանակակից, բազմաթիվ երաժշտական մրցույթների դափնեկիր, միջազգային փառաշունչի մասնակիր դեմք: Նրան շնորհվել են Հայաստանի մշակույթի նախարարության եւ Երեւանի ֆառյակից արժանանալի ունկնդիրներ: Նրա հեղինակությունը՝ որպես անձ եւ որպես մասնագետ, անփոփոխ մնում էր ամենաբարձր մակարդակի վրա: Երեւանի կոմսերվատորիայի կոմպոզիցիայի ամբիոնի (այնտեղ նա դասավանդում էր) ավանդույթները դասառնելու նրա ջանքերը, անկասկած, հետագայում կատարման կեն նրա գործընկերներն ու ուսանողները:

Թարգմ.՝ ԼՈՒՍԻՍԵ ՂԱՆՈՒՄՅԱՆ

Շերի մասին մյուզիքը՝ Մեծ Բրիտանիայում

Բրիտանական «Դեյլի մեյլի» հաղորդմամբ, հայտնի են դարձել այն երեք ամերիկացի դերասանուհիների անունները, որոնք կմարմնավորեն Շերին՝ նրա կյանքի տարբեր հատվածներում «Շեր շոու» մյուզիքում՝ Մեծ Բրիտանիայում ամերիկյան նախաեստվող մեկ տարի տեւող հյուրախաղերի ժամանակ: Դեբի Քարապը, Դեմիել Սթերը եւ Միլի ՕՔոնելը 75-ամյա փոփ-դիցուհուն կներկայացնեն երեք տարբեր մարմնավորումներով՝ որպես Ասոդ, Լեդի եւ Աղջնակ: Մյուզիքը հազեցած է Շերի 35 ամենամեծանվոր հիթերով: Այն գրել է «Թոմի» մրցանակակիր Ռիկ Էլիսը, բեմադրել է Արլին Ֆիլիպսը: «Շեր շոուի» առաջնախաղը տեղի է ունեցել Բրոդվեյում, 2018 թվականին եւ արժանացել է երկու «Թոմի» մրցանակի: Այն դրամայի, երգի ու դարձի լեզվով ներկայացնում է Շերի փառքի բարձրացման արտասովոր դրամայությունը՝ մեծ երազանքներով փորձիկ աղջնակից եւ բեռնասարի ամերիկացի վարորդի երկչյուր դերերից մինչեւ համաժամանակային ասոդի գլխադրույթ բարձունքները: Երաժշտախաղը ներկայացնում է նաեւ Շերի կյանքի ազդեցիկ մարդկանց, որոնց թվում են մայրը՝ Ջորջա Հոլթը, առաջին ամուսինը՝ եղանակախոսակ երգիչ Սանի Բոնոն եւ զգեստների հռչակավոր ձեւավորող Բոբ Մաֆին:

Ա. Բ.

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

Ֆրանսիացի վավերագրող, գրող եւ օդերասնոր Ֆրեդերիկ Տոնոլլին (ծնված 1959 թվականին) մանկության մեծ մասն անցկացրել է Ֆրանսիայի Վիլլըբոն սյուր Իվես ֆաղաֆում, որտեղ եւ բնակվում է այժմ: Նա նկարահանել է բազմաթիվ վավերագրական ֆիլմեր Ֆրանսիայի հանրային հեռուստատեսության համար: 2009 թվականին «Ֆրանս 5»-ի համար նկարահանել է չորս դրվագից բաղկացած վավերագրական ֆիլմաւար նավթային աշխարհափոխականության մեկ դարի մասին՝ Նորվեգիայից մինչեւ Իրաք: 2011-2014 թվականներին Տոնոլլին նկարահանել է մեկ այլ՝ չորսմասնի վավերագրական ֆիլմաւար՝ նվիրված դաշտերում գտնվող ֆաղաֆների սիրային դաստիարակման («Սարաբո, իմ սեր», «Բեռլին, իմ սեր», «Բադաբո, իմ սեր» եւ «Բելֆաթ, իմ սեր»): Նա ֆիլմագրությունը ներառում է նաեւ «Լեռների արյունը» (1994), «Բերինգի սիրակալները» (համառոտօրէն՝ Պասրիկ Բուսե, 1995), «Մասնագիտությունը դրոֆիլոգորոն, Սիկին եւ սեւ ֆամին» (1999), «Բերինգի ինը լուսինները» (2003), «Կովկասի դիմապոետու տուփը. իմ փոքրիկ թղթերը Յայասանից» (2005), «Զրի մարդիկ» (2006), «Գլխավայր, Արկիկան» (2008), «Կեօի երեխաները» (2008), «Սի ժողովրդի մահը» (2009), «3ոթ ֆուրերի գաղտնիքը» (2009), «Բադաբո» սաֆի» (2012), «Սիրիա, ազատության գավակները» (2013), «Նորմանդիա-Նեման» (2014), «Վերմերի կեղծարարը» (2017), «Գայանա. աֆսոսի այգեգործները» (2018), «Թակարդի մեջ. Բասակլանը» (2020) եւ այլն...

Ֆրեդերիկ, իմ տպավորությամբ՝ ձեզ համար ողջ մոլորակը մի մեծ ընթացակարգ է, եւ դուք հեշտությամբ մուսֆ եք գործում ընթացակարգի բոլոր անդամների սները: Ե՞րբ եմ:

-Դժվար է դասաստիանել՝ արդո՞ւք աշխարհը մի մեծ ընթացակարգ է: Չեմ կարող ասել, որ ես ինձ ամեն տեղ եմ լավ զգացել: Կարող է դասաստիանել, որ միջավայրը թեմաւորական լինի ու փեզ չուզեմ ընդունել: Ուստի փորձում եմ այնպէս անել, որ ինձ հրավիրեն: Ես չեմ գալիս որոշեմ նվաճող, ես իմ սանը չեմ, բայց ինձ դուր է գալիս, երբ ինձ սիրում են ինձ զգալ՝ ինչպէս ես: Դա ուրիշ է:

Դուք աշխատել եք բազմաթիվ երկրներում՝ Մադագասկար, Եթովպիա, Գաբոն, Գայանա, Ինդոնեզիա, Էկվադոր, Գայանա, Յայասան եւ այլն: Ո՞րն է եղել ամենամեծ, ամենահիշուած արկածը վավերագրական ֆիլմերի ձեր ձամփորդությունների ընթացքում:

-Ամենամեծ է դասաստիանել: Դա կլինի սուս կամ նույնիսկ ձեւարձության խեղություն: Յուրաքանչյուր ճանապարհորդություն, յուրաքանչյուր ֆիլմ արձանագրող արկած է: Ես զբոսաւորչիկ չեմ: Իմ աշխատանքն իմ կյանքն է, իմ կյանքն իմ աշխատանքն է, եւ այդ ամենը միախառնվում է: Գաբոն եւ ասում, որ բախսս բերել է՝ արդուսս վասակել արդելով, նույնիսկ եթե երբեմն դա շատ վատ է վասակում, նյութական իմաստով (ծիծաղում է): Իմ բոլոր արկածները հիանալի են եղել, քանի որ դրանք իմ արկածներն էին: Իսկ եթե փորձեմ դասաստիանել ձեր հարցին, ապա Բերինգի ներդրումը չուկչանների մեջ արդաւս սարի-

Ֆրեդերիկ Տոնոլլի. նկարահանելով ֆիլմեր՝ Զուկոսկայից մինչեւ Արցախ

ներն անմոռանալի են, եւ բոլոր այն վիճակները, որոնց մեջ հայտնվել եմ 90-ականների սկզբին Արցախի Մարտիկների շրջանում՝ Վլադիմիրի ջուկոսկի հետ, մնում են իմ արտում եւ գրեթե ամեն օր մտածում եմ դրանց մասին: Բայց ես անցյալով չեմ ապրում, դարձաւ այն ինձ հետ եմ դառնում ընդմիջ, ինչպէս ճամբորդները, որոնք անընդհատ ուղեկցում են ինձ:

Թեւեւ այդ երկրների մասին ձեր փորձառությունն արձանագրվել է ձեր ֆիլմերում, չե՞ք դաստիարակում գիրք գրել ձեր ճանապարհորդությունների մասին:

-Ես արդէն գիրք գրել եմ Զուկոսկայ կասարած իմ ուղեւորությունների մասին: Դեռ գրեցի ես մեկը՝ «3ոթ ֆուրերի գաղտնիքը. նավթի չղաւարտման դաստիարակումը»: Բացի այդ, ճամփորդություններս այնքան նեղ անձնական են, որ դրանց մասին գրելը հեշտաճում եմ՝ ելնելով համեստությունից ու նաեւ ծուկությունից (ծիծաղում է):

Ի՞նչն էր ձեզ համար ամենից արժանավորը Զուկոսկայի ցրտի հավերժական թագաւորությունում:

-Արկիկայի գիւղերից հեշտ գալիս է արկիկական ամառը: Ոչինչ հավերժ չէ: Երբ խիստ սառնամանիք է, մեմ դաստիարակում եմ, միասին սաֆանում եմ, զրուցում ու կիսում եմ մեր ունեցածը: Գոյակաղ է: Ես առիթ ունեցա ֆայլել սառցաբեկորի վրայով, ծովի մեջտեղում փոքրիկ նավակի մեջ եռաժանիով կետեր ուսալ՝ խիզախ մարդկանց հետ, որոնք որսում են ոչ թե սղանելու, այլ իրենց ընթացակարգներին կերակրելու համար, ինչպէս որ միտ են արել: Ես սովորեցի ձուկ որսալ, ծխեցնել եւ նույնիսկ դաստիարակել իմ սեփական «սամազոնը»՝ սնական օղի: Մի խոսքով, առիթ եղավ արդելու յուրահասուն փորձառություն:

Եթե չեմ սխալվում, ձեր երկրորդ ամենամեծ գարեգինն է, որը բացահայտում է ձեր հայկական ծագումը: Ինչու եք դաստիարակում ձեր հայկական կողմի մասին:

-Այո՛, ես գարեգինն եմ: Իմ անձնագրում գրված է՝ Ֆրեդերիկ Գարեգին Տոնոլլի: Եվ ես շատ հոգաւ եմ դրանով: Մայրս՝ Ալիսը, ծնվել է Ֆրանսիայում՝ Տեղաւորությունից փրկված ծնողների, երկու որբերի ընթացակարգում: Դու չես ընթացում հայ լինելը, դու դարձաւ այնպէս: Ու չես կարող դա բացատրել: Մանկուց ես կարող էի հայերէն, բայց մոռացել եմ: Այնուհետեւ 1970-80-ական թվականներին Արեւմուտքում Յայկական հարցը նորից

աստիարակ եկավ Գայ դայֆարի ու ԱՍԱ-ԼԱ-ի շնորհիվ, եւ երկաւարժից, Գայասանի անկախութունից, արցախյան դաշտերում հեշտ ես սիրով եւ ընդունել, որ դա ընթացակարգն է, այլ դաստիարակում: Այո՛, ես Ֆրանսիացի եմ: Եվ այո՛, ես հայ եմ:

Ձեր այցելած «սարաւարիկ» վայրերում հայերի հանդիմել էք: Օրինակ, Ալեքսեյ Վախուրեւի «Բարի գալուստ Էնուրմին» վավերագրական ֆիլմում, որը դաստիարակ է Զուկոսկայի մի գյուղական բնակավայրի մասին, կա մի այցելու վաճառող, որը, ըստ ռեժիսորի, հայ էր:

-Այո՛, իհարկեւ, ամբողջ աշխարհում, մինչեւ անգամ Զուկոսկայում ես հանդիմել եմ հայերի: Ոմանք լավ են, ուրիշները՝ ոչ այնքան: 1995-ին ես Զուկոսկայում

ռուսական արտոնագրի խնդիր ունեի, եւ կարող էի վստաւել: Գնացի մայրաքաղաք Անադիրի վարչական շէնքը եւ մի դռան վրա գրված ետա հայկական անուն: Դաստիարակ գրասենյակն էր: Թակեցի դռնն ու ներս մտա, ու մինչ նա կխոսեր, հայերէն ասացի. «Ես հայ եմ, դու՞ք նույնպէս, մեմ մեր հայրենիքից հեշտ եմ, դուք ղեւեւ է ինձ օգնել»: Նա օգնեց ինձ, չնայած սկզբում չէր ուզում:

Պարզ է, դուք հանդիմել եք Արամայի Դալլաֆյանին, որը հեշտապարտում դարձավ Զուկոսկայի խորհրդի փոխնախագահ եւ նույնիսկ՝ Զուկոսկայի փոխնախագահութեւ... Ֆրեդերիկ, դուք առաջին վավերագրողներից էիք, որը 1994 թվականին ֆիլմ նկարահանեց Արցախի անկախութան համար մղված դաշտերում մասին: Ձեր «Արյունը լեռների վրա» կինոնկարը հիմնված էր իրական իրաւարձությունների վրա եւ, չնայած թեմաւոր երկրների խիստ բնադաստիարակ, ցուցաւորվեց մեծ էկրաններին: Ցավով, վերջերս Արցախի լեռները կրկին արյունոտվեցին, իսկ Յայասանում իրաւիճակն այսօր անորոշ է մնում: Այժմ օսարեկրյա վավերագրողներին թույլ չեն տալիս մուսֆ գործել Արցախ: Այնուամենայնիվ, ի՞նչ եք կարծում, վավերագրական ֆիլմերի հեղինակները դեռ աշխատանք ունե՞ն անելու այս ուղղությամբ:

-Իհարկեւ, ես շատ հոգաւ եմ՝ նկարահանելով «Արյունը լեռների վրա» եւ այս եզակի դաստիարակ արդեցի այդ առօրյա հեշտների, այդ խոտեմ հեշտների, իրենց լեռների համար մեռնելու դաստիարակ

մարդկանց ու կանանց հետ: Բայց ես հասկաւաւաւ ուրախ էի, որ Ֆրանսիական «Արե» հանրային հեշտաստաւիլը հեշտաւակեց այն: Ֆիլմ նկարահանելն արժեք չունի, եթե այն չի հեշտաւակում: Իսկ իմ ամենադժուար դայֆարը ոչ թե Արցախում էր, այլ հեշտաւակող զսնելու գործում: Դու ֆիլմ չես նկարահանում ինքդ փեզ հաճոյանաւոր կամ ցուցաւորելու համար, այլ սեղեկացնելու եւ դայֆարելու համար: Իհարկեւ, ղեւեւ է նկարահանել Արցախում եւ ղեւեւ է շարունակել աշխատանքն այդ ուղղությամբ:

Յայասանում ձեր մտերմ ընկերներից էր հանգուցյալ Սարգիս Գայդաւանը, որին շատեւ եւ ճանաչում Յայասանում: Ինչպէ՞ս եք հիշում այդ խիզախ հային:

-Մեղաւոր կամ արիւթյան անձնագրեր հանձնելն իմ գործը չէ: Փաստորէն, որոշ մարդիկ դա արել են իրենց համար: Ես այդ սարիներն Յայասան չեմ եկել մեղաւ, երախտագիտութուն, մրցանակ ստանալու համար: Ես դարձաւ եկել եմ, քանի որ դաստիարակ էի, դա իմ դաստիարակութունն էր: Այո՛, ես ծանոթացա Սարգիս հետ, եւ մեմ ընկերներ էիք: Բայց մեմ բոլորս ընկերներ էիք, եւ մեմ փչ էիք: Ինձ շատ օգնեց Լեւոն Մինայանը, նա էր, որ կարողացավ Մարտիկներում ինձ դուրս բերել ուղղաթիւից, երբ ամեն ինչ փակ էր: Ինձ բախս է վիճակվել հանդիմել նաեւ Սոնթե Սելֆոնյանին Փարիզում: Այո՛, նա հերոս էր, բայց հերոսները նաեւ բոլոր այն հայերն են, որոնք կռվում էին, երբ ամեն ինչ կորել էր: Նրանք են խիզախ հայերը:

Դուք նաեւ վավերագրական ֆիլմ եք նկարահանել «Նորմանդիա-Նեման» մասին՝ Ֆրանսիացի օդաւորների կործանիչ գնդի, որը զենքաւոր զորք էր Ասալի մի սրամարտութան շակ եւ որը 1942 թվականին մարտնչել է խորհրդային ճակատում: Շատ հայեր, լսելով այս լեգենդար գնդի անունը, հիշում են Սերգեյ Աղաւելյանին, որը եղել է գնդի հրամանատարի սեղակաւոր ճարտարագիտական եւ ալիացիոն ծառայութան գծով: Աղաւելյանը ներկա է ձեր ֆիլմում:

-Ամուսուս, մայր Աղաւելյանը ներկա է կինոնկարում: Մինչեւ անգամ նա լուսանկարը կա ու նրան մարմնաւորող դերասան: Իմ նկարահանած բոլոր կինոնկարներում միտ փորձում եմ հնարաւորինս խոսել Յայասանի մասին: Իմ աշխատանքում ես փորձում եմ լինել արդար, ազնիւ, դարձեւ, եւ եթե կարող եմ ինչ-որ բան անել Յայասանի համար, ապա անում եմ: Իմ վերջին ֆիլմում, որը վերաբերում է Պուսի մի դիւանագիտութանը, ես մի ամբողջ գլուխ եմ նվիրել Արցախին: Իմ արտաւորիչներն անհրաժեւտ չէին համարում, բայց ես ղեւեւեցի: Լրագրողական առումով ես ճիշտ չէի, բայց սիրս էլ իրենք էր դաստիարակ:

Յայասանի հետ կապված նոր նախագծեր ունե՞ք:

-Իհարկեւ, ես մի մեծ թղթաւանակ ունեմ Արցախի դաստիարակ մասին՝ երեկվանից մինչեւ այսօր (հարյուր ժամ տեղաւ անձնական կինոարխիւ): Բայց հեշտաստաւիլներն ամեն օր ֆիլմեր չեն նկարահանում Արցախի մասին, իսկ մյուս լրագրողների հետ մրցակցութունը մեծ է: Ինձ համար ալելի դժուար է, բայց ուրախ եմ, որ ուրիշներն հեշտաւորում են Յայասանն ու Արցախը: Եվ ես դայֆարում եմ, որ Արցախի մասին իմ հաջորդ վավերագրական ֆիլմն իրականութուն դառնա...

ԼԻԼԻԹ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Արվեստը

Հայ ժամանակակից կերպարվեստը մեծ կորուստ կրեց: Կյանքի 71-րդ տարում իր մահկանացուն կնքեց ճանաչված արվեստագետ **Համլետ Հովսեփյանը**:

Համլետ Հովսեփյանն իր ստեղծագործական ուղին սկսել է դեռևս խորհրդային ժամանակաշրջանում՝ 1970-ական թվականների սկզբին եւ Պասկանում է ժամանակակից հայ կերպարվեստի այն ոլորտին եւ սերնդին, որին բախտ էր վիճակված կտրուկ շնորհակալ իրականացնելու դեռ ընդ, արդիական, ազատ արվեստը: Նա հայկական ավանգարդի առաջատարներից էր եւ առաջին վիդեոարտիստներից, որի միջազգային նշանակությունը անկասկած է... 16 մմ ժառանգելով նկարահանած Համլետ Հովսեփյանի առաջին վիդեո փորձերը արդեն իսկ գիտակցվում են իբրև ժամանակակից արվեստի՝ լայնորեն տարածված այս տեսակի առաջին բացառիկ նմուշները:

Համլետ Հովսեփյանը ծնվել է 1950 թ. Աւնակ գյուղում եւ իր ողջ ստեղծագործական կյանքն անց է կացրել իր փառաբան, իր իսկ խոսքերով՝ արեւից խանձված հայրենիքում. նրա վերացական կյանքն իրականում արտահայտում են բնաշխարհի ընդհանրական-զգայական ընկալումները: Նկարիչն իր ներկերին այլուհին կամ բրոնզի փոփ էր ավելացնում՝ ստանալու համար խանձված հողի զգայական թափերը:

1974 թ. Համլետ Հովսեփյանը ավարտել է Փանոս Թերլեմեզյանի անվան Գեղարվեստի ուսումնարանը: Ազատ արվեստի ուսումնարանը երիտասարդ արվեստագետին սանում են Մոսկվա, որտեղ նա աղում է 1978-1980 թվականներին, մուտք է գործում անդերգրաունդային միջավայր, ծանոթանում այլախոհ մշակույթին, զբաղվում ինֆանկրոնյալմբ, ստեղծագործում: Մաքուր արվեստի եւ կասարյալ ազատության իր ուսումնարանը, սակայն, նրան ստիպում են հեռանալ, իր իսկ խոսքերով՝ չափազանց փառաբանական մոտեցումով անդերգրաունդից եւ վերադառնալ հայրենիք: Խորհրդային իրականության դեմ ընթացած արվեստագետն, ի վերջո, ստեղծագործական աղբյուրն ու հանգրվանը գտավ բնության, ճիշդագույնի, հավերժական սուբստանցների, ոչ թե հասարակական կյանքի հորձանույթի մեջ: Իր ստեղծագործական այս կարեւոր հասկանիչով Համլետ Հովսեփյանը հայ դասական կերպարվեստի հիմնարար՝ Պանոս Թերլեմեզյանի հասկանիչի իսկական եւ ակամա ժառանգորդն է:

Համլետ Հովսեփյան (1950-2022)

Երի՛ աշխարհի տարբեր երկրներում, մասնավորապես Վենետիկի 49-րդ միջազգային բիենալեում (2001 թ.), որի համար դարձեց արվեստի է ՀՀ մշակույթի նախարարության դիմումով: ՀՀ անկախության 20-ամյակի առթիվ դարձեց արվեստի է ՀՀ վարչապետի մեդալով, 2011 թ.՝ հայ արվեստը արժանացրեց լավագույնս ներկայացնելու համար կրկին դարձեց արվեստի է ՀՀ մշակույթի նախարարության դիմումով: Սակայն, անուշ, դարձեց արվեստի է, որ հուզում էին արվեստագետին: Նա միանգամայն ինֆուսիվ, վերին աստիճանի համեստ անհասկանություն էր՝ ամբողջովին նույնացած ինքն իր ստեղծագործությանը, իր աշխարհին:

Համլետ Հովսեփյանի ստեղծագործությունն իբրև ամբողջական ֆենոմեն իր

գույն ներդրումն իմաստը, որ նա ունեցավ ժամանակակից հայ կերպարվեստում եւ իր հայրենի Աւնակ գյուղում: Դա հենց փառաբան եւ գյուղի հակասությունն է, ավելի լայն իմաստով՝ առաջընթացի, մշակութային, արդիականի եւ բնականի, գյուղականի, սոցիալականի, սոստակականի եւ կենցաղային սահմանափակության միջեւ առկա հակասությունը: Համլետ Հովսեփյանն այդ հակասությունը վերափոխեց ներդաւնակության եւ իմաստավորեց արվեստի ուժով: Մնալով գյուղաբնակ՝ իր բոլոր անհարմարություններով հանդերձ, Համլետ Հովսեփյանը միեւնույն ժամանակ ոգեւորման իր միակ աղբյուրը գտավ հենց այդ միջավայրում, հենց Թալիմի շրջանի Աւնակ գյուղի փառաբան, անհրաժեշտ, արեւից խանձված բնաշխարհում: Նա՛

Հանրագիտարանային գիտելիքների էր՝ փայլուն տիրապետում էր կինոյի, թատերական, երաժշտության, գրականության, անուշ կերպարվեստի դասընթացը: Մեծ երաժշտաբան էր: Նախադասությունն, իհարկե, միշտ սալի էր ժամանակակից արվեստին, սակայն իր բազմազանության մեջ դասական երաժշտությունը նրա մշակական ուղեկիցն էր:

Համլետ Հովսեփյանը լայն ճանաչում ձեռք բերեց 1990-ական թվականներից: 1986-2019 թթ. նա ունեցել է ութ անհասկան ցուցահանդես ոչ միայն Հայաստանում, այլեւ ԱՄՆ-ում, Ֆրանսիայում, Գերմանիայում, Բելգիայում եւ ութ տասնյակից ավելի խմբային ցուցահանդեսների եւ ժամանակակից խոսքի նախագ-

մեջ ներդաւնակում է բնական ու մշակութային, ինֆուսիվ ու սեխնուր-գիտական: Իր վերացական-էմոցիոնալ կյանքներում անգամ արվեստագետը ներդրել է իր անխախտ հավասն առ ճիշդագույն կարգուկանոնը, իսկ մետադական սարավորումներով եւ առտեական առարկաներով համադրված նրա իմաստալիցաները ոչ այլ ինչ են, քան արվեստագետի՝ մանկան թես միշտ զարմանալ կարողանալու արտահայտություն: Չէ՞ որ ազատ արվեստն այն է, որը թույլ է տալիս տեսնել գեղեցիկն ու հեմաբրական ամենուր, անգամ հողին ընկած: Սա Համլետ Հովսեփյանի հանգրվանն է:

Նկարիչն ուներ իր դրաման, որն էլ դարձավ նրա արվեստի հիմքը եւ այն մեծա-

ուսյալ, առաջադեմ, լայնախոհ մշակութական լինելով հանդերձ, երբեք չդավաճանեց բնության հետ ներդաւնակված իր դարձ, ազնիվ, մանկան հոգու թես մաքուր եղանակը:

Համլետ Հովսեփյանը մի մեծ հեմ թողեց ոչ միայն հայ եւ համաշխարհային ժամանակակից արվեստում, այլեւ բոլոր մարդկանց հոգիներում, ում հետ նա երբեք առնչվել է: Նա՛ սասունցի նախնիների կարողության զավակը, սասունցիների հիմնած իր հայրենի Աւնակին նոր բովանդակություն ու ճանաչում դարձեց:

Հանգրի խաղաղությամբ, Աւնակի Համլետ, այն հողում, որը սիրեցիր, սիրել սվեցիր, որն իմաստավորեցիր ու մշակեցիր Արվեստի մշակի ֆո քարի ձեռքերով...

ՓԵԼԵՇԱՆ ՄԵԼԱԿՈՒՅԹ

Նոր երկլեզու գիրք Արսավազդ Փելեշյանի մասին

Հայ եւ համաշխարհային կինոյի ակնավոր բեմադրիչ Արսավազդ Փելեշյանի մասին եւ նրա հեղինակությանը նոր գիրք են հրատարակում տարբեր լեզուներով. 2016 թվականին Երեւանում երկու ծավալուն հատորով լույս տեսավ «Արսավազդ Փելեշյան. Դրոճմելու ժամանակը» ռուսերեն գիրքը, որտեղ ամփոփված են կինոբեմադրիչի վերաբերյալ բազմաթիվ հոդվածներ: Թվում էր՝ դրանից հետո ժամանակ էր անհրաժեշտ համանման նոր գիրք երեւան գալու համար: Սակայն վերջերս լույս տեսած կինոգետ **Սերգեյ Գալսյանի «Փելեշյան. մեր ժամանակների լեզունը»** գիրքը (հայերեն եւ ռուսերեն) կրկին համոզում է, որ մշակութային անստաբիլ երեւոյթների մասին որքան էլ զրպի՛ դարձյալ ֆիչ է, մանավանդ որ սվյալ դեղմում գործ ունենն, ինչպես ֆրանսիական «Կայիտ

դյու սինեման» է գրել, «մեր ժամանակների մեծագույն կինոգործի» հետ... Գրի առաջին մասում («Մեր ժամանակների լեզունը») Սերգեյ Գալսյանի խոսքն է կինոբեմադրիչի կյանքի եւ ստեղծագործության վերաբերյալ, այստեղ նա կատարում ուճագրավ դիտարկումներ նրա մեկ տասնյակից մի փոքր ավելի կինոգլուխգործոցների վերաբերյալ, ի թիվս այլ հարցերի, շեմադրվում է մասնավորապես երաժշտության դերը Փելեշյանի հիւրավի՛ «կինեմատոգրաֆիական կինոյում»: Երկու բաժնով ներկայացված «Նրա համալսարանը» գլուխներում իր արվեստի մասին խոսում է ինքն՝ Փելեշյանը: Գրի մնացած մասում ի մի են բերված Փելեշյանի մասին հնչած կարծիքներ եւ հասկանումներ նրա մասին ստեղծված հարուստ գրականություն-

նից: Իսկ նրա վերաբերյալ հիացական կարծիքներ են հայտնել բազմաթիվ ակնավոր անձինք՝ սկսած ռուս մեծանուն մշակութականներ Շվյուպկուց եւ Լոսմանից մինչեւ ամենատարբեր ազգերի հարյուրավոր հեղինակներ:

Սերգեյ Գալսյանը գիրքը եզրափակել է ինը ամբողջական հոդվածներով (հեղինակներ՝ Տոնիո Գուեռա, Լյուդմիլա Դոնեց, Հակոբ Հակոբյան, Ռաֆայել Հովհաննիսյան, Սերգեյ Մուրասով, Տիգրան Խզմալյան, Լատեր Պողոսյան, Սիրանույշ Գալսյան, Լիլիթ Հակոբյան):

Բարձր տղազրական որակով այս գիրքն էլ ավելի ախորժընթեք են դարձնում սեւ-ձերմակ լուսանկարները, այնքան համահունչ փելեշյանական անզուգական կինեմատոգրաֆին... Ա. Բ.

ՏԻՉՐԱԼ ԵԿԱՎՅԱԼ

Հարկադրյալ սարագրությունից սառ սարի անց

«ԿԻԼԻԿԻԱ» հրատարակչասունը վերակերտվում է

1981 թվականի սեպտեմբերին Հայկումն հիմնադրված «Կիլիկիա» հրատարակչասունը հայտնվեց Հվեյցարիայում: Ուրախ լուր մանկական եւ լայն հանրությանը հասցեագրված արեւմտահայերեն գրքերի սիրահարների համար, որոնք այսուհետ կարող են մասշտաբային գնով ձեռք բերել հրատարակչասան գրադասունում նվազագույնը:

Մենք արդեն առիթ ունեցել ենք գրելու այս մարդու եւ նրա ստեղծագործության մասին՝ մեկ այլ կյանքում, երբ դասերս դառնալուստից դեռ չէր մթազնել Հայկումնի երկինքը («Թղթե Կիլիկիա» France-Arménie, 2010թ. , հունվարի երկրորդ կես, թիվ 354):

«Կիլիկիա» հրատարակչասան սնորհն Սաթիկ Էրլիզաբյանը հիշում էր իր գործունեության սկիզբը: Նա՝ սիրիացի նշանավոր իրավաբան եւ դասաւանակոր Գրիգոր Էրլիզաբյանի որդին, նախ սկսել է ձեռք բերել բազմաթիվ գրաւարներ, մի այնպիսի ժամանակաւազանում, երբ Սիրիայում գրեթե գոյություն չուներ հայերեն գրքերի արտադրությունը: Պրանց մեծ մասը գալիս էր Լիբանանից, ավելի ինչ քանակով՝ Խորհրդային Հայաստանից: 1992-2012 թվականների ընթացքում ավելի քան երեք հարյուր գործեր լույս տեսան «Կիլիկիա» տղարանում: Պրանց երկու երրորդը՝ համանուն հրատարակչության անունով:

«Կիլիկիայի» հրատարակած հայ դասականների հավաքածուն, որ ճանաչելի է կադույս կազմով, գրդանին հարմար փոքր ձեւաչափով, մեծ հաջողություն ունեցավ Սիրիայի եւ Լիբանանի, առհասարակ Սփյուռքի հայկական դրոցների աւակերտների ւրջանում: Երվանդ Օսյան, Հակոբ Պարունյան, Րաֆֆի, Համաստեղ, Անդրանիկ Ճառուկյան, Վիլյամ Սարոյան, Արամ Հայկազ եւ այլք սեղ են գտել այս դասընթացում: Սակայն 2012 թվականի աւանանը, երբ դասերս գրեցին անդերը խաւարեցին Հա-

Գրավել ընթերցողներին վաղ սարից. «Կիլիկիա» հրատարակչությունների խաղադրույքը

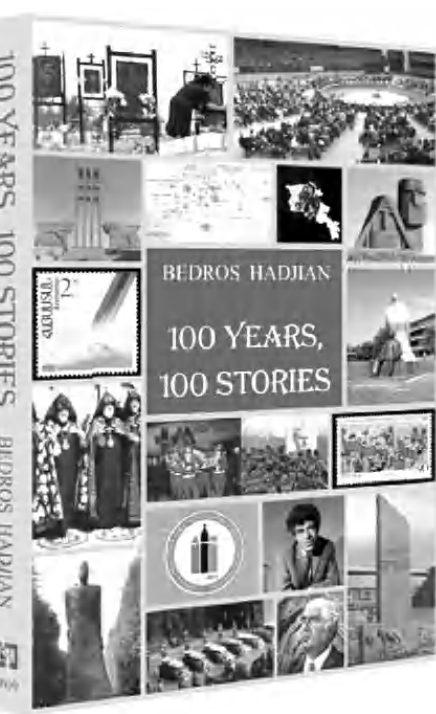
լեռի կադույս երկինքը, Մաթիկ Էրլիզաբյանը իջեցրեց իր գրախանութի վարագույրը, որ գործում էր 1993 թվականից եւ գտնվում էր Սուլեյմանիեի աւխույժ բուլվարում՝ քիսունեական թաղամասի ւրսում: Նա հույս ուներ, որ ախորը ժամանակավոր կինը: Ցավով, 2021 թվականի առանը Հայկումն կասարած նրա վերջին այցը լավատեսություն չէր ներուցել:

Հրատարակչության ՄԱՐՏԱԿԱՆ ուղին՝ Հայկումնից ժնեւ

Ժնեւում հաստատվելով սեղի ունեցավ ոչ միայն միջավայրի, այլեւ ժամանակաւազանի փոփոխություն: Բուն ոգին, սակայն, մնաց նույնը. ւարունակել հրատարակչական գործը՝ ի ւահ Սփյուռքի, նրա դրոցական կարիքների եւ ախիճանական մարման դասաղարսված արեւմտահայերենի անհրաժեւս փոխանցման՝ Մերձավոր Արեւելքի հայախոսների հիմնական ւեսմարան:

Հայ գիրքը լավագույնս սարածելու համար, սակայն, անհրաժեւս է նախ մտնել թիրախային ւուկա եւ վաճառքի առարկան գրավիչ դարձնել: Այս գործին է ախա լծվել Մաթիկ Էրլիզաբյանը:

Մինչեւ 2013 թվականը Վիլիկո կաթողիկոսությունն Անթիլիասում կազմակերտում էր գրի տոնավաճառ, որին «Կիլիկիա» հրատարակչությունը մւսաղախ հրավիրվում էր: Գա-

լուս Գյուլբենկյան հիմնադրամի հետ համագործակցությունը 2001-2011 թվականների ընթացքում հնարավորություն ընձեռեց հրատարակել արեւմտահայերեն ժառանգության գոհարներ, ինչդախ՝ Թեղիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը» (հայկեղախայ բանասեր Լեւոն Շառոյանի խմբագրությամբ), բառարաններ, Գրիգոր Նարեկացու «Մատեան Ողբերգութեան» երկը՝ գրաբար եւ արեւմտահայերեն աւխարհաբար հանդիղադրությամբ, Հրաչյա Աճառյանի Հայոց անձանունների հինգ հասունոց բառարանը, Ֆրեդերիկ Ֆեյդիի «Արեւմտահայերեն ձեռնարկի» վերահրատարակությունը, Արսավազդ արեղախկոդոս Սուրմեյանի «Պատմութիւն Հայկումնի Հայոց» եւ բազմաթիվ այլ նւանակալից աւխասություններ:

Ընդգրկելով 1907-1929 թվականները՝ Թեղիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը» մեր դասունության մեջ անեւնահայանին է: Նրա 8500 էջերը «Հայկական սովեւական հանրագիտարանի» աղբյուրն են հանդիսացել: Տարբեր վայրերում հրատարակված 19 հասուններն արաւցոյլում են նրա հեղինակ Թեղիկի սանջալից կյանքն ու դեգերումները Կոստանդնուպոլից մինչեւ Վենեւիկ, Փարիզ, Վիեննա եւ այլուր: 2006 թվականին Մաթիկ Էրլիզա-

թյանը ւեղ տղագրությամբ վերահրատարակեց Թեղիկի մեկ այլ՝ դակաս հայտնի արժեւավոր աւխասան՝ «Տիղ ու Տարը», որը հայ գրահրատարակչության չորս դարերի գործունեության արդյունքի հաւվառուն է՝ սկսած 1512-ին Հակոբ Մեղարարի տղագրած առաջին գրից: Ընդհանուր հաւվով 400 հրատարակիչներ, հիմնականում սեղակալված Կոստանդնուպոլիսում, այլեւ մոտ քսան երկրներում, աղբերել են հայերեն տղագիր գիրք:

Առցանց գրախանութ

1996 թվականից Մաթիկ Էրլիզաբյանը սկսում է հասուն ոււադրություն դարձնել երեխաների համար նախատեսված հրատարակություններին: Այդ ստեղծագործություններն այսօր ւաս սիրված են եւ մուսք են գործել Մերձավոր Արեւելքի բոլոր հայ ընսանիներ: Դրանց մեջ կան համաւխարհային ձանաչուն ունեցող հերոսներ, որոնց միանուն են նաեւ տարբեր թեմաներով նախադրոցական գրքեր (այբուբեն, մրգեր եւ այլն, հիմնականում երկլեգու ստեղծագործություններ, որոնք սարածված են Մերձավոր Արեւելքից դուրս աղրող հայության ւրջանակներում): Շուրջ քսան տարվա ըն-

թացքում «Կիլիկիա» հրատարակչությունը հրատարակել է բառարաններ, Հայաստանի բարեգներ, մանկական գրքեր եւ հայերեն ուսուցողական խաղեր (այդ թվում հայերեն սփրաքլ բառ-խաղը՝ հուրախություն փոքրերի եւ մեծերի): Մի խոսքով՝ այն անեւնը, ինչ կարող է խթանել արեւմտահայերենի՝ որդես կեւդանի լեգվի, սարածմանն ու ձանաչմանը: «Կիլիկիայի» լայն հանրությանն ուղղված՝ իսկական այցեբարս հանդիսացող այս գործերը ողջ Սփյուռքում հայտնի դարձեցին այդ հրատարակչասունը: 2010 թվականին Մաթիկ Էրլիզաբյանը Հայկումնի արվարձանում ազատ սնեսական գոտի հանդիսացող Շեյխ Նաջար առեւրական ավանում ձեռք էր բերել 1000 քմ տարածք՝ իր նոր

տղարանի համար: Սակայն դասերսազմն ընդիսացեց նրա տղագրերը: Այժմ ժնեւում դախեսաւորված «Կիլիկիայի» գրադանկում ներկայացված գրքերի դաւարների մեծ մասը դասրաս եւ վաճառքի՝ առկա թվաբանակի սահմաններում: Պարգաղես այցելեք <https://ciliciabooks.com/> կայքը, որսեղ այժմ հնարավոր է գնումներ կատարել առցանց:

«France Arménie»-ն Մաթիկ Էրլիզաբյանի հետ կաղվեց ժնեւում, որսեղ նա աղրում է արդեն գրեթե տար տարի եւ որսեղ հիմնել է իր ՍՊԸ-ն: Անցյալ առանը նա մեկնեց Հաւլեղ՝ գրքերի դաւարները կոնսեսյեւերով այնսեղից բերելու համար: Մի քանի խորանարդ մեսերով վազոնները բարեհաջող հասան ժնեւի նոր դախես: Հրաւալի սեղակալում՝ Եվրոդայի ւրսում: «Վերջաղախ կարող ենք վերսկսել մեր խմբագրական տղագրերը եւ ւարունակել դասական հեղինակների «Կիլիկիայի» գրդանաչափ գրքերի ւարքը, որն ընդիսացվել էր 21-րդ հասունից հետո, 2021 թվականին», - ուրախ նւում է նա՝ երջանիկ, սակայն մսահոգված՝ այդ ստեղծագործությունների առցանց վաճառքի դժվարին խնդրով: «Մոտ տասներկու ամուն գրքեր արդեն իսկ էջաղրված են. դրանք դեւս է հերթով տղագրվեն: Մենք դեւս է ւարունակեմք Թեղիկի Տարեցոյցի վերահրատարակության գործը: Դեռ երեք տարի կա վերահրատարակելու [...] Մեր առաջնախերթությունը հետեյալն է՝ դեւս է ւարունակեմք աւխասել՝ ւեսը դեւելով մանկական գրքերի վրա: Իսկ դրա համար դեւս է հարմարվել սեղակական իրականությանը՝ հրատարակելով

երկլեգու գործեր՝ երիսասարդներին տալով հայկական կրթություն, սակայն անել նաեւ այնդես, որ դրանք ւոգսար լինեն մեծահասակներին եւս, որդեսգի նրանք կարողանան վարժվել հայոց լեգվին», - եղրափակում է նա:

Այլեւս մի վարանեւ են գնումներ կատարեք «Կիլիկիայի» կայքում:

Փրասունեից բարգմանեց Արուսյակ Գրիկո-Բախչիխյանը Փրասիա France Arménie

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Արման Թաթոյանի «նախկինը» չի լինում

ղություններն անհամեմատ ցածր են: ՄԻՊ-ի աշխատակիցները դարձրաբար եղել են Արցախում, հավաքագրել Պաշտպանության հանցանքների աղացուցակները, այցելել սեղանակալի արցախցիներին, հավաքել նրանց խնդիրները, սեսակավորել՝ ըստ սոցիալական, բարոյափոփոխական, սնտեսական, ֆաղափական, իրավական ուղղությունների եւ ներկայացրել միջազգային կառույցներին:

ՄԻՊ-ն ամեն օր սոցցանցերում մամուլային արձագանքներ է տարածում, թե ինչ աշխատանքներ է տեսել, ինչ է արձանագրել, ինչ արդյունք է հասել եւ դրանք ինչպես է հասցնում միջազգային հարթակներին:

Պաշտպանության հետ շփոթում է մի ժամանակ՝ ամենաբարձր միջին միջին ու ցածր, չի այցելել Արցախ՝ բացառությամբ Պաշտպանության նախկին նախարար **Արսակ Կարամյանի**, որը, ինչպես հայտնի է, 2021 թվականի նոյեմբերի 8-ին, երբ Ալիեյը տնտես էր Շուշիի օկուպացիայի մեկ տարի, այցելել Արցախ, հանդիպել Պաշտպանության բանակի հրամանատարների հետ, իսկ դրանից ուղիղ մեկ օր անց՝ նոյեմբերի 15-ին, Փաշինյանը նրան ազատեց աշխատանքից ու ՊՆ նշանակեց ասֆալտի գործով վարման **Սուրեն Պողոսյանին**:

Պաշտպանության հետ 33 ՄԻՊ-ը միակ ժամանակ է, որ դարձրաբար Արցախ է գնացել: Բնական է, որ Փաշինյանին դուր չէին գալիս այդ հաճախակի այցերն ինչպես Արցախ, այնպես էլ Սյունիք, սահմանամերձ գոտիներ դարձած Քեղարհունիքի բնակավայրեր, Արարատի, Տավուշի մարզեր, որոնց տարածքները յուրաքանչյուր համար եւս թեմային զբաղված ախտաբան ունի:

Ամենուր փաստեր, սեսակարահանումներ, լուսանկարումներ, զրույցներ, վկայություններ: ՄԻՊ Արման Թաթոյանը կամ գրասենյակի աշխատակիցները որեւէ էլ եղել են, ամեն ինչ սեփական աչքերով են տեսել, ամառներ են լսել, հավաստիացել, աղացուցակներ արձանագրել, փաստահավաք առաքելություն իրականացրել ու ներկայացրել նախ՝ հայ հանրությանը, ապա՝ միջազգային կառույցներին:

Արման Թաթոյանն առաջինն էր, որ Սյունիքի նկատմամբ ադրբեջանական ազդեցիկ մասին տեղեկացրեց միջազգային գործընկերներին, առաջինն էր, որ բարձրաձայնեց Սյունիքում անվտանգության գոտի ստեղծելու հարցը՝ ահազանգելով, որ Սյունիք մտածելու դիրքավորված թեմային սղառնալի է հենց սյունեցիների համար. խախտվում են նրանց սեփականության, ազատության իրավունքները, որ այդ ֆայլով թեմային ջանում է վախի, հոգեբանական ճնշումների միջոցով Սյունիքը հայաթափել: Ահա թե ինչու էր Թաթոյանը համառոտ

ղում, որ Հայաստանի իշխանությունները լուրջ էր դիտարկում, որ Սյունիքում անվտանգության գոտի ստեղծվի՝ չեզոք տարածք, որը սյունեցիներին տարածական իմաստով կհեռացնի ադրբեջանական զինուժից, հետաքրքիր, անհամեմատ աղաչող կդարձնի նրանց կյանքն ու առօրյան:

Արման Թաթոյանն աղացուցակներով էր խոսում՝ ասելով, որ Սյունիքի այլընտրանքային ճանապարհները, որոնց կառուցման մասին հայտարարություններով իշխանությունները ժողովրդի գլուխը դարձրաբար արդուկում էին, դարձյալ լինելու են թեմային դիտարկման ակնհայտ հետաքրքիր անվտանգ չեն: Ադրբեջանցիները սյունեցիներին անընդհատ դիտարկում են իրենց տեսադասում եւ հսկողության ակն:

Գործընկերության, Կապան-ճակատային ճանապարհահատվածների մասին նրա փաստական հրապարակումներն ու լուսանկարները, անկախից հայտնված Շիկահող, Սրաբեն, Ներսիս հանդ, Ծավ, ճակատային, Շիկահող գյուղերի բնակիչների իրավունքների խախտման, սոցիալական, հոգեբանական վիճակի մասին նրա աղացուցակները իշխանությունների համար մտածաղակներ գլխացավանք են եղել: Փաշինյանն ամեն ինչ անում էր, որ Հայաստանի ինքնիշխան տարածք մտած ադրբեջանցիների արարքները, ջանում էր իմաստցիա ստեղծել, թե Սյունիքում ամեն ինչ լավ է, իր խոսքով՝ գրունային ճանապարհները լիովին բավարար են մեկուսացված գյուղերին նորմալ կյանքով աղաչողներին համար, իսկ երբ այլընտրանքային ճանապարհները կառուցվեն, անկախ դարձած հայաբնակ գյուղերի բնակիչների ղեկավարի մարդիկ իսկի դրախտում չէին գտնվում: Իսկ ահա Թաթոյանը երանում ջուր էր լցնում Փաշինյանի գլխին՝ ներկայացնելով ճիշտ հակառակ լուսանկարներ:

Հակառակ ֆեյսբուքյան իրադրությունների հարձակումներին ու Արման Թաթոյանին հեղինակազրկելու փորձերին, նաեւ ի հեռուկա Փաշինյանի ու նրա թիմի՝ 33 ՄԻՊ-ի հեղինակությունն օր օրի աճում էր: Ի վերջո, մարդիկ տեսնում էին ամենօրյա տեսանկյունից աշխատանք, փաստեր, հիմնավորված, գիտելիքներ աղացուցակներ ու իրական իրականությունը, ոչ թե իշխանական լուսանկարների ներկայացրած «երազանքների Սյունիքը, Քեղարհունիքն ու Արցախը»:

Փաստարկված աղացուցակներից բացի, ՄԻՊ-ը հանդես է եկել համարձակ հայտարարություններով, զեկույցներով՝ մտածաղակներով, որ Ադրբեջանի հայաստանի ֆաղափականությունը եղել է, կա ու մնալու է նույնը, որ այդ երկրի գերմոսակը հայերին ցեղասպանելու ու հայրենիքը զրկելու է: Այս մասին նա բազմիցս խոսել է թե՛ Հայաստանում, թե՛ օտար

երկրներում, թե՛ արտասահմանյան զլմներին սլած հարցազրույցներում: Այդ էր դաժանաբան, որ նա հայտնվել էր Հանրային հեռուստատեսության «սեւ ցուցակում», երբեք չէր լուսաբանվում: Այդ էր դաժանաբան, որ Ադրբեջանը Թաթոյանին հիշելիս ասանները միտք կոճակում էր, դաժանաբան էր հոռոտել նրան, բայց անգոր է, ֆանի որ ոչ մի հակափաստարկ չունի, այլապես վաղուց միջազգային աստիճաններում նրա նկատմամբ դատ ու դիվան իրականացրած կլինեք: Այս համատեղում ՄԻՊ-ը գրեթե ամեն օր փաստերն աղաչակ էր հասցնում նաեւ Հայաստանի իշխանություններին:

Որոշու անկախ կառույցի՝ ոչ ոք իրավունք չունի ՄԻՊ-ի լիազորությունները խոչընդոտել, սա՝ մեկ, երկրորդ՝ Թաթոյանն իր գործունեությամբ ցույց է սլել, որ այն կերպարը չէ, որին կարելի էր կոտրել, վախեցնել կամ կաշառել: Իշխանություններին մնում էր սղախել նրա դաժանաբանական ժամկետի ավարտին: Ինչը եւ արեցին:

Որքան էլ դաժան է ճշմարտությունը, բայց Արման Թաթոյանը Փաշինյանի կառավարության օրոք ղեկավարում էր միակ դաժանության է, որի ողմաւարն ուղիղ է, ունի ղեկավարման, հայադատան, Հայաստանի ակտերը դաժանաբան մտածելակերպ ու սկզբունքներ: Այլ ղեկավարների ՄԻՊ-երի ղեկավարման գործունեությունը դժվար թե սեփական ժողովրդի զարմանքն ու հիացումը հարուցեր, որովհետեւ դա նորմալ է, այդպես էլ ղեկ է լինի: Իսկ Հայաստանի դեմքում, երբ իշխանությունները վերից վար թեմային ակտերն են սղախարկում, Թաթոյանին՝ որոշու բարեխղճ, հայրենասեր, ղեկավարման միակ դաժանության լինելով Հայաստանի ղեկավարն ու հայ ժողովրդի ղեկավարն, ֆաղափական ակտերի դաժանաբան գործառույթներ:

Թաթոյանը ՄԻՊ-ի դաժանում աշխատեց միջին վերջին ողմեն: Հիմա էլ է աշխատում, ինչպես որ խոսեցել էր, նույն ողմեն ու ջերմեռանդությամբ՝ առաջ ասնելով Հայաստանի ղեկավարն ակտեր, ռազմագերիների, սահմանամերձ գոտիների բնակիչների, երեխաների, ծերերի իրավունքների հարցերը, մասնակցում է առաջանց ֆնտարկումների, հանդիպումներին:

Փետրվարի 23-ին՝ աշխատանքային վերջին օրը, նա մասնակցեց ՌԱԿ-ի համարված 20-րդ լսարանին եւ հայաստանից: «Ադրբեջանի իշխանությունները սղախում են իմ դաժանաբանական ակտերին, բայց ուզում են, որ նրանք իմանան՝ եւ արունակելու են իմ գործունեությունը հանրային ու իրավադաժանական ոլորտներում»:

Ի դեմք, Հայաստանի Հանրապետության Մարդու իրավունքների դաժան Արման Թաթոյանի հետ աշխատակազմից բավական թվով մարդիկ սեփական դիմումի համաձայն ազատվել են աշխատանքից, այնպես որ, երբ փետրվարի 24-ին իշխանության կողմից ՄԻՊ ղնտրված **Զրիսիկ Գրիգորյանը** գնացել է ՄԻՊ գրասենյակ, նրան ոչ ոք չի դիմարկել, նա աշխատանքային մեմոն է նստել, իսկ փետրվարի 25-ին՝ դաժանաբանական առաջին իսկ օրը՝ «հազվեհարու էր տեսել» Արման Թաթոյանի հետ: 33 մարդու իրավունքների դաժան դաժանական կայրում՝ կառույցի դաժանության բաժնում, սեղադրված են բոլոր ժամանակների ՄԻՊ-երի լուսանկարները, տեղեկությունները, բացի Արման Թաթոյանից: Փաստորեն, նոր ՄԻՊ-ը ջնջել է «նախկին» ՄԻՊ-ին, այդպիսով յուրովսանն «դաժանաբան» մարդու իրավունքները:

Օլաֆ Շոլցին վերագրում են մի բան, որ նա... չէր էլ կարող ասել

⇒ 1 «Ռուսաստանի հարձակումը միջազգային իրավունքի հսկանքնախարան է», գնահատեց Բուկոբուրգի նախագահ **Բերթել Բաւրը**՝ ընդգծելով դատարանական բացառիկ այդ դաժան Գերմանիայի խորհրդարանի համերաժխոթությունը՝ այն որակելով «կարեւոր ազդանշան»:

Կանցլեր **Օլաֆ Շոլցի** ելույթը որքան էլ Պոլսի մոտ, Ռուսաստանին ուղղված ծանրակշիռ քննադատություն էր, այդուհանդերձ՝ գեր էր վերջնազրային երանգներից: Այդ էր վկայում կանցլերի ելույթի եզրափակիչ հասկածում հնչած հեռույալ միտքը, թե այդուհանդերձ Ռուսաստանի հետ բաց դիտման պահանջներով, խոսելու ուղին: Նա խիստ դասադարձեց Ռուսաստանի՝ Ուկրաինայի վրա հարձակումը եւ այսօր ձեռնարկեց՝ «Այդուհանդերձ քաղաքական ժամանակ. Ավստրիա սրանից հետո այն չի լինի, ինչ սրանից առաջ»: Շոլցի ելույթում ընդգծվում էր հեռույալ մեկնաբանությունը՝ ուժն է իրավունքը փերում, Ռուսաստանի նախագահ Պոլսի մոտ սրվելու է ժամացույցը՝ 19-րդ դարի հզորների ժամանակաշրջան քաղաքական առիթը: Պոլսի մոտ հարձակումը միայն մի դասադարձ ունի՝ ուկրաինացիների ազատությունը իր ճնշող ռեժիմը հարվածի սակ է դնում: Սա ոչնչով, որեւէ մեկին չի արդարացնում: Սա անմարդկային է, միջազգային իրավունքի հակասող:

Շոլցը խոսեց դատաբաններից՝ հիմնավորելով Ռուսաստանին ուղղված այդ ֆայլը, արդարացրեց դատարան կառավարությանը՝ Ուկրաինային զենք մատակարարելու որոշումը: «Պոլսի մոտ ազատության այլ դատարան չկա», ասաց ԳԴԴ կանցլերը: Սոցիալ դեմոկրատ կանցլերն անդրադարձավ Բուկոբուրգի մոտ Գերմանիայի ԶՈՒ-ին հավելյալ 100 միլիարդ եվրո հասկացնելուն: «Մենք ավելի միտք ենք ներդրում մեր երկրի անվտանգության համար, մեր ազատությունը եւ մեր ժողովրդավարությունը դատարանելու համար: Մեր նպատակն է հզոր, գերադաս, առաջնակարգ ԶՈՒ ունենալը, որ մեզ կդատարանի»: Պատմությունից մենք դաս ենք քաղել՝ Եւրոպայում խաղաղության կողմնակից լինել, վստահեցրեց ԳԴԴ կանցլեր Օլաֆ Շոլցը՝ կիրակի օրվա իր ելույթում:

ԶՂՄ-ԶՄՄ խմբակցությունը ներկայացնող Ֆրիդրիխ Մերցը ելույթի սկզբում նախ անդրադարձավ ուկրաինացիներից իր ստացած տրավմային ինչպես է ժողովուրդը դատարանում իր անկախությունը, ամաչում են՝ այդ երկրին կարող էին ավելի վաղ օգնել: Զելենսկու մասին էլ խոսեց: Նկատել սալով, որ նա ֆաջ է, հրեական ընթացիկից է սերում, Մերցը

հիշեցնել սկեց, թե հենց նրան են վերագրել, որ թմրամիջոցներից կախվածություն ունի, անվանել են «նացի»: Մարդու հասցեին անհարգալից արտահայտվելու այս կերպն այս մայրցամաքում վերջին ճանաչվածներին չենք տեսել, ասաց Մերցը: Մինչև դատարանական գոտի այստեղից 2,5 ժամվա օդային ճանադարձ է, ժեռեց ընդդիմադիր խմբակցության ներկայացուցիչը, որ իր ելույթում ընդգծված արգահատումով էր խոսում «դատարանի միակ դատարանական» «դեմոկրատ ներկայացող, բայց երբեք այդպիսին չեղած», իրականում «դատարանական հանցագործ» Պոլսի մոտ մասին: Միայն սանկտուր չէ, որ գրուում, ստառնում են Եվրոպային, այլև՝ ֆարոզայանք, որի փողն ուղղում են ՆԱՏՕ-ին: Պոլսի մոտ այդ կառույցից ստառնալի չի ստացել, նրա համար ստառնալի իր երկրում գոյություն ունեցող ընդդիմությունն է, ասաց Մերցը՝ ֆնադատելով Պոլսի մոտ քաղաքացի, Լավրովին, նաեւ Լուկաշենկոյին: Այնուհետ քննադատությունն ուղղեց ավստրիան, Գերմանիայում այն մարդկանց, որ Պոլսի մոտ հետ գործարար կադեր են հաստատել, հայտարարել, թե հանրօգուտ ավստրիան են կատարում: Կա՞ մեկն այս սրահում, որ մոռացել է, թե Ուկրաինան իր

միջուկային ողջ կարողությունը հանձնեց Ռուսաստանին՝ ինֆինիտության դիմաց: Գերմանիան էլ իր Երկրին հետադարձ միտք չէր արժանացրել: Այսօրվա դրությամբ մեր ԶՈՒ դա ի վիճակի չէ իրագործել: Մերցը սակայն նկատեց սկեց, թե ԶՈՒ-ն արդիականացնելը ենթադրել է սալիս նոր դարձ, նաեւ՝ համադատարանական դրախտարանը սահմանադրությանը, եւ այդ հարցը հասուկ միտք ընթացում լուծելու բան չէ, ենթադրում է հետագա մանրամասն քննարկում:

Արտգործնախարար **Անալենա Բերթոլդ**, որ Կանաչների կուսակցությունն է ներկայացնում, դատարանեց Ուկրաինային զենք մատակարարելու որոշումը: «Զոբեթ է ազատոր դեմ Ուկրաինային անդատարան թողնենք»: Ազատոր մահ է բերում, անատար է դարձնում երկիրը: «Մենք ձեզ մեռնակ չենք թողնի», հյուրերի համար նախատեսված օթյակում ԳԴԴ նախկին նախագահ **Գաուֆի** կողմն ասած Բեռլինում Ուկրաինայի դեսպան **Անդրիյ Մելնիկին** հայացքն ուղղելով, ասաց Բերթոլդ:

Բուկոբուրգի ծայրահեղ աջ «Ալլընսանս Գերմանիայի համար» խմբակցության նախագահ **Ալիս Վայդե**, որ հայտնի է իր խորիս հետադարձում:

թյամբ, ժեռն ուղղեց Արեւմուտքին՝ վերջինիս համադատարանական համարելով Ուկրաինայի վրա Ռուսաստանի հարձակման հարցում:

Ազատ դեմոկրատներ կուսակցությունը ներկայացնող ԳԴԴ ֆինանսների նախարար **Զրիսիան Լինդներ** խոսեց Ռուսաստանի դեմ երկարամյակ դատարանաբանների մասին: Գերմանիան դատարան է կրել դրանց բացասական հետեւանքը, ասաց նախարարը՝ այսօրվա հիմնավորմամբ՝ ֆանի որ դրան «ազատությանն ի զին են»: Նախարարն ընդգծեց նաեւ Երեւոյեակ անվտանգության առաջնահերթությունը:

«Զախ» խմբակցության նախագահ **Ամիրա Մոհամեդ Ալին** (որի հայրը Եգիպտոսից է, մայրը՝ գերմանացի) նախ արագրեց Պոլսի մոտ մասին իրենց խմբակցության սխալ կանխատեսումը: «Այսօր իրավիճակն այլ է, եւ հսկակ ատում են՝ Պոլսի մոտ ազատոր է, դիտք անհատար կանգնեցնենք մրան»: Որեւէ բան չի կարող արդարացնել Ռուսաստանի այս հարձակումը, մեկնաբանեց «Զախ» խմբակցության դեկավարը, այնուհետ իրենց անհամաձայնությունը հայտնեց Ուկրաինային զենք մատակարարելու, Բուկոբուրգի ստառադիտելու՝ կառավարության արտահայտած դիրքորոշումը: «Զախերը» խորադատ հանդուկ են, որ զինատարանում ու ժողովրդավարությունն են ազատության ուղին, իր ելույթում դիտեց Ամիրա Մոհամեդ Ալին:

Պիտք արձանագրել, որ Գերմանիայի ուժադրության առաջնություն Ուկրաինան վերջերս՝ 21-րդ դարում չի հայտնվել: Պատմությունը փաստագրել է փոխադարձ հետադարձություններով, Երկրում դատարանական վերջերս՝ 21-րդ դարում չի հայտնվել: Պատմությունը փաստագրել է փոխադարձ հետադարձություններով, Երկրում դատարանական վերջերս՝ 21-րդ դարում չի հայտնվել: Պատմությունը փաստագրել է փոխադարձ հետադարձություններով, Երկրում դատարանական վերջերս՝ 21-րդ դարում չի հայտնվել: Պատմությունը փաստագրել է փոխադարձ հետադարձություններով, Երկրում դատարանական վերջերս՝ 21-րդ դարում չի հայտնվել:

Մա մասին՝ «Ազգ»-ի առաջիկա համարում:

Նույն խաղն եք խաղում, մատ թափ տալուց ինչո՞ւ եք զարմանում

մասին ասած միտքն է վրդովեցրել նրան: Նույնաբովանդակ մի ելույթ նաեւ խմբակցության ֆարսուղար **Արծվիկ Սիմայան** ունեցավ Աժ լիագումար միտք ժամանակ, թե «Արցախն ազատագրած Սեյրան Օհանյանի վրա եւ մատ թափ սալիս»:

Սեյրան Օհանյանի վասակի ու հանուն հայրենիքի կորցրած առողջության առաջ խոնարհվում ենք անուշ, բայց գեներալ-գնդադատ Օհանյանը նախան

դատարանական մանդատ վերցնելն ինչ է գիտակցեց, թե ում հետ է նույն դախիլում զենք մատակարարում: Բարձրաստիճան նախկին զինվորականը վստահաբար գիտակցում էր, որ հավասարը հավասարին այդ մանդատից նաեւ հայրենիքի ու ժողովրդի համար ոչինչ չարած, ժեռական բյուրեղից կոճակ սեղմելու համար ավստարձ ստացողների հետ նույն հարթության մեջ է հայտնվել: Ու Փաշինյանի Եվրոպայի սակ խորհրդարանում

հայտնվածները անխնա քննադատելու են, ցավոտ հարցեր հնչեցնեն՝ չհարգելով ոչ սարիք, ոչ էլ վասակը:

Եթե այդ ամենը գիտակցում են ընդդիմադիրներն ու Երկրում նույն դախիլում նստել ԶԳ-ական կենսագրություն չունեցող դատարանականների հետ, ադա բնավ զարմանալ ու զայրանալ ժեռ է, որ ֆայլելով իրադատության եկածները մատ են թափ սալիս:

ՄԵՎԼԻՍ ՎԱՐՊԵՏՅԱՆ

Հիդրոպոնիկայի ինստիտուտի առօրյան

նական կադաբ միգումայի, չինական կադաբ դակ-չոյի եւ ռուկոլայի անող աճեցման կենսատեխնոլոգիաները: Առաջին անգամ կառուցվել է փորձարկվել է հորիզոնական սարածվող բոյսերի ուղղաձիգ աճեցման հիդրոպոնիկ մոդել, հաջողությամբ աճեցվել է սեխի նոր սորտ: Առաջին անգամ հիդրոպոնիկ դայմաններում աճեցվել է Հայաստանում հազվադեպ հանդիպող խավրժիլ բոյսը, որը կիրառական սեսանկյունից ժոնեմիալ նոր բուսատե-

սակ է սնմային արդյունաբերության համար: Աճեցվել են զարեթի հումք հանդիսատող հիդրոպոնիկ գայլուկի կոնեթ, որոնք փոխանցվել են զարեթազորների փորձնական, փորձարկվող զարեթու արտադրելու համար (դեկավար՝ կ.գ.թ. Ա. Թադեոսյան): Մասնագետների կողմից մշակվել են գործնական առաջարկներ մեղրախոտի եւ ամսաբողի միկրոսարեթով առավել հազեցած բուսատեխնոլոգիայի ստացման համար (դեկավար՝ գ.գ.դ. Մ. Բաբախանյան):

Մշակվել են նաեւ ռադիոդատարանիչների գործնական առաջարկներ, որոնց կիրառումը հիդրոպոնիկայում եւ ազոտադատարաններում կադախիլի ռադիոլոգիադատարանում անվտանգ բուսատեխնոլոգիայի ստացում (դեկավար՝ գ.գ.թ. Լ. Ղալաջյան): Գիտական ուսումնասիրություններն ինստիտուտի աշխատակիցների կողմից Երկրում անվտանգ: Մեկնաբան **ՊԵՏՐՈՍ ՎԱՐՊԵՏՅԱՆ**, Տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

ՀՀ ԳԱԱ Գ.Դավթյանի անվան հիդրոպոնիկայի ժոնեմիալ ինստիտուտի գիտնականների կողմից մշակվել են ճարտ-

ԳԵՂԱՍ ԸՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Թող իժխանությունները գլուխ գավեցնեն

Ինչպես անհատական հանրության մի զգալի հատվածը այդ նույն հանրության հիմնական մասի կողմից մոծվող հարկերից ու սուրճերից զոյացող բյուջեից վարձատրվող դաստիարակներ ու դաստիարակներ են, որոնք կոչված են ինչ-որ բան անել հանրության բոլոր անդամների կյանքում ու կենցաղը սեռանելիից մինչև ցգալի բարեփոխելու ուղղությամբ: Ծանր աշխատանք է, որ բազմակողմանի ու բազմաբնույթ ունակություններ ու ջանքեր է պահանջում, կարճ ասած՝ հմտություններ, որոնք այլ մեկը չի կարող կատարել: Ահա այս առումով փորձեցի դիտարկել մեր երեւելիներից իժխանական դաստիարակներին այն հայտարարությունը, որ «մինչև 2030 թվականը ՀՀ-ում արեւային էներգիայի մասնաբաժինը հասցնելու ենք ընդհանուր արտադրվածի 15 տոկոսի»:

Նկատենք, որ խոսքը սլայդ դաշտի էլեկտրական էներգիայի մասին էր, որն էներգիա հասկացության բաղադրիչներից մեկն է, գուցե՝ կարևորագույնը: Բայց դա չէ կարևորը, այլ այն, թե ինչ ծավալների հետ է կապված ԱԺ-ում մեծամասնություն ունեցող դաստիարակների մասնաբաժնի: Հարցն այն է, որ թե գործադիր եւ թե օրենսդիր իժխանությունները անցած տարիներին երբեք էլ չեն փնտրել ՀՀ առաջիկա սասանայական էլեկտրական էներգիայի արագացի խնդիրը, հիմնականում այն հիշելով մեր անհատական ու արեւային հզորություններ ունենալու հարցերի սահմաններում: Այդպես էլ դարձ է միջուկային մոլորակային հզորությունը եւ թե ինչ է իրենից ներկայացնում խոստացվող 200 մեգավատ արեւային դաշտերի խումբը: Եվ հարցը՝ արդյո՞ք ՀՀ սննդամթերքի ներկա վիճակը դաշտային վիճակում չէ՞ մեր առկա էլեկտրականներով, որոնք հազիվ թե ընդամենը 7 մլրդ կիլովատ ժամ տալու են:

Ինչ էլ թույլ տալու է մեր օրերում, ասենք 2019-ին: Եժան որակավորող դաստիարակները աշխատող 407,5 մլրդ 2-րդ բլոկը թողարկել է 2 մլրդ կվտ ժամ, աշխատել 5000 ժամ, ՀՀ-ում այդ տարում արտադրվածի 27,8 տոկոսը: Նշենք, որ 2018-ին կայանը թողարկել է 1,9 մլրդ կվտ ժամ, ՀՀ-ում արտադրվածի 25,6 տոկոսը: Հարցը, թե ինչու է չի կայանը 1985-ին արտադրված 1 բլոկի հաշվով 2,85 մլրդ կվտ ժամ է՞նչ համարվող էլեկտրական փոխարեն 2 մլրդ կվտ ժամ թողարկում, մնում է օդում կախված, երբ 850 մլրդ կվտ ժամը մեր ամառային քաղաքի 70-80 օրերի սղաղակող էլեկտրականներն են: Հուսամք մասնագետները կան այս հարցի դաստիարակները:

Մինչ այդ վերադառնա՞մք ՀՀ-ում 2030 թվականին ակնարկված էլեկտրականի ու դրա 15 տոկոս արեւայինին: Երբ գործադիր այս առումով երբեք թիվ չի հնչեցրել, անհասկանալի է օրենսդիր ներկայացուցչի մոտեցումը, որն անգամ չի սեղավորվում լավագույն ցանկությունների չափաբաժնում: Կառավարության սահմանած բարձր սննդամթերքի աճը ենթադրում ու պահանջում է էլեկտրական հոսանքի արտադրության որակի աճ, 1 բնակչի հաշվով ներկայիս 2,3 հազար կվտ ժամ տարեկան ցուցանիշի դիմաց 3-3,2 հազար կվտ ժամ:

Զ՞եք որ դարձից էլ դարձ է, որ առաջիկա 1-2 տարում սննդամթերքում սկսվելու կլրանալի, մեր աշխատանքները բարձրացնելու, հարստացնելու, բազմաբնույթ ծառայություններում օգտագործվող էլեկտրականի պահանջարկ կառաջացնեն: Ասենք Թուրքիայում այն արդեն 3,5 հազար կվտ ժամ է 1 բնակչի հաշվով, Չինաստանում՝ 5000 կվտ ժամ, Եւրոպայում՝ 10 հազար կվտ ժամ: Իրոք դժվար է դասակարգել, որ առաջիկա 7-8 տարիներին ՀՀ ներկայիս 7 մլրդ կվտ ժամ էլեկտրականները հնարավոր է հասցնել 12-13 մլրդ կվտ ժամի, անգամ 10 մլրդ կվտ ժամի: Տարօրինակորեն չի հիշվում ուր-ուր է կառուցվելիք Մեդրի հէկ-ի մասին, մեր տարածքում մասնաշաղկապ Շնող հէկ-ից էլ ձայն-ծոցուն չկա, որը խլացվում է փոքր հիդրոէլեկտրակայանների օգտագործումը խոչընդոտելու տարօրինակ աղմուկը: Գուցե սրա փոխարեն փորձենք զազիմ ու նավթի փոխարինող այլ էներգիայի ստեղծել: Հրաժեշտ է մտնելու, որոնք երբեք իրականացնում են:

Թող իժխանությունները գլուխ գավեցնեն, մրամ դրա համար են վարձված: 01.03.2022թ.

Իմաստաբանական բառարան հայկոյան էլ հանդիմանա՞մք

Սովորաբար մարդիկ այն ժամանակ են հայկոյան, երբ, անգործությունից ելնելով, ստիպված են դիմելու լեզվի օգնությանը: Հենց այդ դրա՞նքով էլ անգոր մարդիկ իրենց ասելիքն արտահայտելու համար հեմարան են փնտրում սոցցամեդիայում եւ սարքեր հարթակներում:

Մի փչ հայկոյանի արմատների մասին. Ենթադրում են, առաջին հայկոյանը հնչել է այն ժամանակ, երբ նեանդերթալյան ուրուրը, իր հետադարձ ուղիղ չհասնելու դրանում, մոտավորապես դուռնը խաղողի չհասած աղվեսի նման, ֆիլ սակ մոթոնթացել է: Հետագայում եւ աստիճանաբար այդ մոթոնթացներն այլափոխվել ու դարձել են կիսահողաբաժնի բառեր, որոնց էլ մեր դարերը հայկոյան են անվանել: Հետագայում եւ բոլորիդ հանգստացնել, որ «ՀԱՅԿոյան» բառը ՀԱՅ էթնոսի կազմավորումն ունեցող փոքրիկ հեթ կառույցի, եւ «աղաղակ», «բառաչ», «ճռռոց» եւ ... բառերի նման ստեղծվել է բնաձայնությամբ: Վկան՝ մեզ հետ բազում ընդհանրություններ ունեցող հարեան իրանցիներն են, որոնք մեզանից անկախ, հուսալիմից առաջացած կիսահողաբաժնի մոթոնթացները ձեւակերպել են ՀԱՅԱՅԿՈՒՅ (hayahuy) սեփով, որը դարձապես աղմուկ է նշանակում:

Նույնը չի կարելի ասել հայկոյանի հոմանիչ «ֆուր» բառի արմատների մասին, որը թեւեւ ծագումնաբանորեն արաբերեն kufir (ուֆիր) արմատից է, սակայն մեր լեզվի մեջ հայտնվել է հայկոյանների ինստիտուցիոնալ կատարելության աստիճանի հասցած թուրք էթնոսի միջոնորությամբ:

Թուրքերենի հայկոյանական բառապաշարի հարստության մասին է վկայում այդ լեզվի մեջ խոր արմատներ ունեցող 6 տարից բաղկացած ու «ս» հնչյունով սկսվող հայտնի հայկոյանը, որը մեր ֆաղափական բառապաշարում օգտագործվում է նաեւ «հեռացիր» կամ «չվիր» իմաստով:

Հայկոյել իմաստով նշված արաբերեն արմատից առաջացել է հայերեն «ֆրեյ» բայը, իսկ «ֆրեյ» բայից դրափոխված սեփով՝ «ֆրեյ»:

Ի դեպ, հայերենում կա նաեւ «ֆուր դնել» արտահայտությունը, որը միանգամայն հայկական երևույթ է: Դրա դարձ օրինակներից է երեխաների բառապաշարում գոյություն ունեցող ՄՄՁ-ՊՊՁ արտահայտությունը, որը «հորից մորից գրվի, դասի սակին չորանա» հաղապարհով հնչյունափոխված ձեւ է եւ կիրառվում է խաղի կանոնները չդիտարկող դադալ մարդկանց վրա «ֆուր դնելու» նպատակով:

Ի դեպ, հայկոյանների ինստիտուցիոնալ կատարելության արդյունավետ թուրքերը մի սանդղակով զիջում են ռուսներին, որոնց բառապաշարի համոտոսը կազմում է հենց հայկոյանը: Ցույց սվե մի ռուսի, որ իր դաստիարակյալ, հարցական կամ հրամայական եղանակով կազմված մասնաբաժնիները չարսասանի ռուսերեն mat բառի մեջբերումով:

Բազմամյա ուսումնասիրությունների արդյունքում նվաստ կարողացել են հայերեն հայկոյանները դասակարգել հետեւյալ հինգ խմբերի մեջ.

- 1. Սեռական բնույթի հայկոյաններ:** Չեն ցանկանում այդ կարգի հայերեն հայկոյանների օրինակներ բերելով, աղակատարել մեր առանց այդ էլ աղակատարել էլիտոգիան: Միսք ընթերցելի դարձնելու համար, նշեն միայն, որ դրա ռուսերեն համարժեքն է pygачья матом բառակապակցությունը, իսկ լատիներեն համարժեքը՝ fohsh-e namusi «նամուսին դիտող հայկոյաններ» ձեւակերպումը:
- 2. Քաղաքական բնույթի հայկոյաններ:** Զգուշացվածությամբ եւ եթերային էթիկան դիտարկելով, բերում են մի ֆանի օրինակ՝ վերբալ մարմնավաճառ, ժեյ, բոմժ, լափամանից օգտվող, լիցցայակեր, դիտողակեր, առնետավազի արվեստին սիրալից սղաղակալի ֆաղափական գործիչ, ֆաղափական դիակ եւ այլն:
- 3. Փաղաքական հայկոյաններ:** Սովորաբար այդ կարգի հայկոյանները հնչում են ծոնդների շարքերից, զավակներին հասցեատեր ունենալով հանդերձ, փրախավորելով սեփական անձը: Օրինակ՝ շան սղա, շան աղջիկ:
- 4. Կարողական հայկոյաններ:** Սովորաբար հնչում են դեկին մասած վարողների շարքերից եւ փրախավորում այլ ավտոմեքանների դեկին մասած մյուս վարողներին: Նրանց բառապաշարում գերակշռում է մանր եղջերավորը:
- 5. Յոթ հարկանի հայկոյաններ:** Ներառում են վերը նշված բոլոր չորս խմբերի հայկոյանները միասին վերցրած:

Ուզում են միսք ավարտել փաղաքամի փոխարեն հանդիմանա՞մք դարձնակող հետեւյալ մասնաբաժնիներով:

Դեռեւս 1788 թվականին, համացանցի ու սոցցամեդիայի բացակայության դրանում, հնդկահայ հասարակական գործիչ Շահամիր Շահամիրյանի հրատարակած Հայաստանի Սահմանադրության նախագծում՝ Որոգայթ փառացում, 129-րդ հոդվածի համաձայն, արգելված էր հայկոյել ունենալ, անկախ մրա սոցիալական դիրքից ու կարգավիճակից:

ԳԵՂՈՐԳ ԳՅՈՒՐՈՒՄՅԱԼ

Anonymous-ը պատերազմ է հայտարարել Ռուսաստանին

գեյ Նենախովը:

Anonymous հափերային խումբը դասադարձել է Ռուսաստանի ռազմական գործողություններն Ուկրաինայում եւ աջակցություն հայտնելով վերջինիս՝ հայտարարել, որ առցանց դաստիարակ է սկսում Ռուսաստան դեմ:

«Anonymous խումբը դաստիարակ է դաստիարակում Ռուսաստանին», - ասվում է խմբի հայտարարության մեջ: Հափերները գրառմանը ավելացրել են նաեւ «Ուկրաինա» հեթերոգր:

Խումբը հայտնի է իր գանգվածային DDoS հարձակումներով, կառավարական փաստաթղթերի գաղտնագրեմանը եւ ֆաղափական գործիչների հափերները կոտորելով: Տեղեկատվական անվանագրության փորձագետները վստահ են, որ Anonymous-ի հայտարարության հետեւում իրական սղաղակալի է թափված: Նկատենք նաեւ, որ խմբին արդեն հաջողվել է կարճ ու երկար ժամկետներով խափանել եւ ցարից հանել ինչպես ռուսական մի ցարի լրատվական ծառայությունների էլեկտրոնային տարբերակները, այնպես էլ՝ դաստիարակները:

«DDoS հարձակումներն ամենադարձ բանն են, որ կարող են սեղի ունենալ: Նշանառության սակ կարող են հայտնվել դաստիարակ կայքերը, դաստիարակ առցանց ծառայությունները, օրինակ՝ Պետական էլեկտրոնային փոստը, ֆաղափական գործիչների սոցիալական մեդիայի էջերը, դաստիարակ բանկերի կայքերը եւ տեղեկատվական սեփնուղղողների ենթակառուցվածքը, ռազմարդյունաբերական համալիրի ձեռնարկությունները», - լրատվամիջոցների հետ զրույցում ասել է Infosecurity a Softline ընկերության տեղեկատվական անվանագրության մասնագետ Ար-

Սրա խոսքով, այս համայնքը բազմիցս կոտորել է կառավարական կայքեր, հրադարակել սարքեր երկրների ֆաղափական գործիչների էլեկտրոնային մասնակներ: Նրանք իրենց դրսեւրել նաեւ ԴԱԻՇ ահաբեկչական կազմակերպության դեմ առցանց դաստիարակներով սեղեկություններ ստանալով եւ հրադարակելով կազմակերպության անդամների մասին:

Group-IB-ը ընկերության մասնագետները կարծում են, որ վստահ կայանում է մրանում, որ այլ խմբեր կարող են գործել Anonymous-ի անվանակ: «Ինչ վերաբերում է Anonymous-ին, մրամ գործում են հետեւյալ կերպ. մախ՝ մրամ գտնվում են հանրային առցանց համայնքներում, օրինակ՝ Twitter-ում, կոչ են անում հարձակումներ գործել որոշակի կազմակերպությունների վրա՝ որոշում որոշակի ֆարգարավի մաս: Այս արձակներին կարող են միանալ երիտասարդ հափերները, որոնք չունեն մասնագիտական հմտություններ եւ

կարողություններ: Առաջին հայացքից տարօրինակ թվացող այս գործողության կարեւորությունը մնան գործողությունների գանգվածային բնույթի մեջ է», - դաստիարակել են ընկերությունից:

Մասնագետներից Տեդոս Դբարը կարծում է, որ ցաս բան կախված կլինի մրամից, թե ում վրա կհարձակվի խումբը:

«Ամենալուրջ հետեւանքները կարող են լինել տեղեկատվական ենթակառուցվածքի (CII) վրա հարձակումները, բայց չի կարելի ասել, որ «վաղը մեմ կմնամ առանց լույսի կամ էլեկտրականության»: Նման գարգացումը փչ հավանական է, ֆանի որ CII-ի դաստիարակության գործընթացները Ռուսաստանում վաղուց են ընթանում: Մեծ ջանքեր են գործադրվել մնան օբյեկտների անվանագրության աղաղակման համար, եւ դաստիարակ կառուցվածքներն ունեն բոլոր անհրաժեշտ ռեսուրսները՝ մնան սղաղակալիներին արդյունավետ դիմակայելու համար», - ասել է Դբարան:

Դբարի մասնաբաժնիները հաստատել է Jet Infosystems-ի Jet CSIRT IS մոնիթորինգի եւ միջադեպերի արձագանքման կենտրոնի առաջատար վերլուծաբան Դմիտրի Լիֆանովը:

«Իր գործունեության ցրջանակներում խումբը կարող է կազմակերպել DDoS հարձակումներ կարեւորագույն ռեսուրսների վրա, վստահ եմքարկել եւ հրադարակել ինչպես առեւտրային, այնպես էլ դաստիարակ կազմակերպությունների գաղտնի եւ անձնական սվայները», - ասաց փորձագետը՝ մասնագետելով, որ Anonymous-ը դա արել է մախկինում:

ՀԱՎՈՐ ԱՍԱՏՐՅԱՆ

Պրահա

Այսօրվանից Չեխիան մեզնում է արտակարգ դրություն

Կառավարությունը ավելացնում է ռազմական բյուջեն

Այսօրվանից՝ մարտի 4-ից, Չեխիայում կառավարության որոշմամբ արտակարգ դրություն է մեջքում: Նախարարների կաբինետի նիստից հետո այս մասին լրատվամիջոցներին հայտնել է վարչապետ **Պետր Ֆիալան**: Միջոցառումը ղայմանավորված է Ուկրաինայում ծավալվող ռազմական գործողություններով, որի սարածք փետրվարի 24-ին ներխուժել են Ռուսաստանի Դաշնության զորքերը:

Ֆիալայի ասելով, խոսքը «միայն ժեխնիկական մասնաճյուղի մասին է, որոշուցի կարողանանք գլուխ հանել փախսականների հոսքից»: Չեխիայի ֆաղափարները չեն տուժի, վստահեցնում է վարչապետը:

Չեխիայում Ուկրաինայի սարածք ռուսական զորքերի ներխուժումից ի վեր, Չեխիայի զինված ուժերի այսպես կոչված ակտիվ ռեզերվի ստորաբաժանումներում զինվորագրվել ցանկացողների թիվը սասնադասակվել է: Երկրի Գլխավոր զսարի մամուլի խոսնակ **Սազդալենա Դվորակովան** «Պրավդ» թերթին ասել է, որ փետրվարի 24-ից ի վեր բանակի հավաքման կենտրոններ կանչելի թիվը սասնադասակվել է: Նախկինում օրական 5-ից 10 հոգի հեսարվում էր ռեզերվային ակտիվ դասընթաց մեկ օրում անցնելու հնարավորության մասին: Հայտնի է դարձել նաև, որ մոտ 300 չեխ դիմել է նախագահական ղայլա՝ Ուկրաինա որդես կամավոր մեկնելու թույլտվություն սսանալու համար: Կառավարությունը 1 միլիարդով ավելացրել է նաև երկրի ռազմական բյուջեն:

Մարտի 3-ին Պրահայում տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսում Չեխիայի առեսրի

ղայլաի ներկայացուցիչները հայտնեցին, որ լիովին վերահսկում են աշխատանքային, եւ արդեն իսկ գրանցվել է, որ Չեխիայում բնակվող 200 հազար ուկրաինացիների 15 տկոսը մեկնել է հայրենի մասնակցելու Ուկրաինայի համար մղվող մարտերին: Իսկ դա նսանակում է, որ մոտ 30 հազար աշխատանքի թափուր է մնացել: Մասնագետների կարծիքով այդ աշխատանքները կարող են լրացվել մոր փախսականներով, կամ այն մարդկանց ընսանիփի անդամներով, որոնք ե-

կել են Չեխիա՝ իրենց ամուսինների կամ հայրերի փոխարեն: Նաև կառավարությանը առաջարկել են, որ այն բոլոր ուկրաինացիները, որոնք միջնե հիմա աշխատանք են ոչ օրինական դաշտում, նրանց նկատմամբ կիրառվի համարներում, խորհրդանշական գումար վճարեն եւ օրինականացնեն իրենց աշխատանքը եւ մնալու կարգավիճակը: Հասուկ նսվում է հյուրանոցների սնօրենների ցույց սված մեծ աջակցությունը, որի շնորհիվ ուկրաինացի փախսականներին 3500 տեղ է

հասկացվել սարքեր հյուրանոցներում: Արդեն իսկ Չեխիայի սահմանները հասել են 25 հազարից ավելի փախսականներ, որոնց մի մասը միացել է իրենց ընսանիփիների անդամներին, մյուս մասը տեղավորվել հասուկ կացարաններում:

Պրահայի ինստեգրացիոն կենտրոնն էլ արդեն մսակել է չեխերեն- ուկրաինաերեն ամենամահրաժեշտ բառերի գրուցարան եւ սարածել, որդեսուցի փախսականները, որոնք այլ լեզուներ չգիտեն, կարողանան իրենց հեսարվրող հարցերը դարգել:

«Մարդ կարիփ մեջ» /https://www.clovekvtisni.cz// կազմակերպությունը, որը ստեղծվել էր դեռեւս 1988 թվականին Սոխիակի երկրաշարժից հետո ցույց սված անմախաղեղ օգնությունից հետո, այժմ էլ շարունակում է ֆինանսական աջակցություն սսանալ բնակչությունից եւ օգնել ուկրաինացի փախսականներին : Միայն երկու օր առաջ երկժամյա համերգի ընթացքում փոխանցվել էր 160 միլիոն կրոն: Այս կազմակերպությունն է համակարգում Ուկրաինա ուղարկվող օգնությունը, եւ միայն իրենց միջոցով է հնարավոր օգնություն հասցնել ուկրաինական սարածում զսնվող մարդկանց:

Կազմակերպությունը հիմնականում աշխատում է ուկրաինական Լվովում, Սլովակիայի, Մոլդովայի եւ Ռումինիայի սահմանների փախսականների ճամբարներում:

Մի բարկանա, պարոն գայլ

թե կարողանալու է համարժեք մասախսան սալ կամ արձագանքել: Հարցն այն չէ, թե երկրի ղեկավարը կոնկրետ, հասցեական հարցերն ինչդե՞ս է հմտորեն շրջանցում ու հարցերին անդրադառնում ըս իր նդասակահարմարության, այնդես որ հանկարծուհանկարծ ինքը տուժած դուրս չգա: Օրինակ նրա՝ «թափ սալու» մասին անչափ սհաճ համեմատությունն Ազգային ժողով-կառավարություն հերթական հարցումասախսանը

Վարչապետ **Նիկոլ Փաշինյանի** բառադասարին անդրադառնալու կարիփ չկա: Նրա՝ էթիկայի նորմերը հաճախակի խախտող ելույթները վաղուց ո՛չ զարմացնում, ո՛չ էլ հուզում են: Տարօրինակը երկրի ղեկավարի դաշտում զբաղեցնողի կողմից բեմադրվող տեսարանների վրա զարմացողների ու զայրացողների, իսկ որ ավելի ցավեցնող է՝ դրա հիման վրա կասակներ անողների վարձագիծն է: Ցավոք դե՞ս է արձանագրել, որ հայիոյանն ու փողոցային բառադասարը ֆաղափական գործիչների խոսույթի անբաժանալի մասն են դարձել: Իշխանությունն ու ընդդիմությունն ասես մրցավազի մեջ են, թե «կոռուսյ» երեսալու համար ով կարող է ավելի լիիւր հայիոյանք սալ:

Ազգային ժողովի 5 գումարում են տեսել, թե՞ բանավեճերի, մեղադրանքների դակաս երբեք չի եղել: «Էլ գող փիտ, էլ ֆաչալ շուն» դիսկուրսը միշտ էլ խորհրդարանականների օրակարգում է եղել: Վիրավորական արսահայտություններ, այո, նույնդես եղել են, բայց հաիոյաններ, ըստ իմ ավագ գործընկերների դասմածի, Ազգային ժողովի թիվ մեկ ֆաղափական ամբիոնը մեկ էլ 1990-ականներին է լսել:

Ինչ խոսք, Փաշինյանը բոլորի «դորսը տեղը դնելու» մասնագետ է, նրա հես այդ հարցում ուրեւ մեկը դժվար թե ոս մեկնի: Մեկնողն էլ դե՞ս է յոթը չափի, մեկը՝ կսրի՝ հասկանալու,

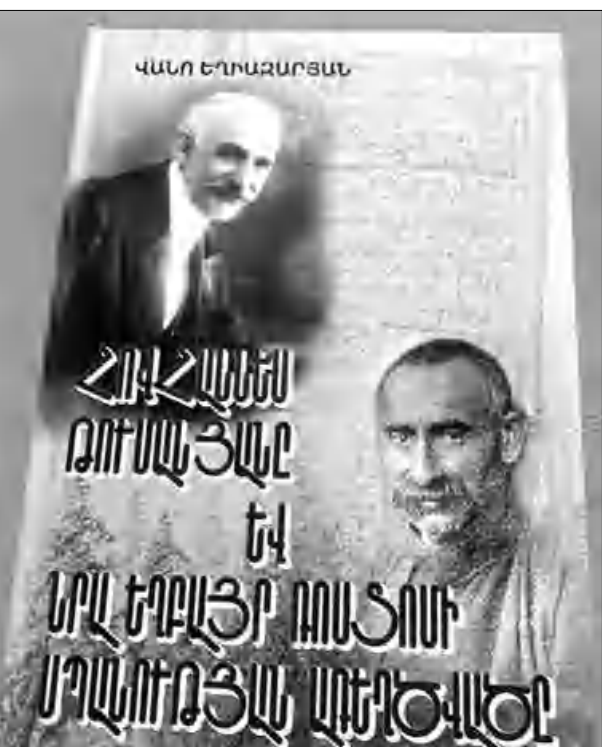
սաղալեց: Հայիոյանի մմանվող այդ արսահայտությանը «Հայասան» խմբակցության ղեկավար Սեյրան Օհանյանը փորձեց արձագանքել՝ «մի բարկանա, դարոն գայլ» կոնստեսի մեջ: Պաշտոնական նախկին նախարարն ավելի ֆան սաղը ռոդե բացարում էր, թե ինչ է ցանկացել ասել իրենց խմբակցության դասգամավորը, կամ խմբագրելով ասածները՝ նսում էր, թե «Արցախի հողերն, առաջին հերթին, ադրբեջանցիներն են օկուդացրել» եւ այլն: Տղավորություն էր, թե ընդդիմադիրները, որ թվում էր՝ այդ խոսքերից հետո բողոքի ակցիաներով իշխանությանն օրուարե չեն սալու, իշխանավորներից դասիվ են դահանջելու, փաստորեն՝ եղելությունը մեղմելու ու այլես իրենց վրա չբարկանալու հորդորով մեկը մյուսի հեսեկից ելույթներ էին ունենում:

Փոխադարձ մեղադրանքներն ու վիրավորական խոսքերը, ասելությամբ ու թույնով համեմված ելույթները, հայիոյախառն արսահայտությունները, անչափ զզվելի են իհարկե, բայց միամտություն է նաև հուսալ, թե հայասանյան ֆաղափական դաշտի հաճախ ոչ շաս ինստիլեկտուալ ու բավարար գիտելիների դաշար չունեցող ներկայացուցիչները կիրաժարվեն փողոցը ֆաղափական ամբիոն բերելու արդեն սովորական դարձած երեսույթից:

ՄԵՎԱԿ ՎԱՐԴՈՒՄՅԱՆ

Թումանյանագիտության նոր աստիճանը. «Հովհաննես Թումանյանը եւ նրա եղբայր Ռոստոմի սպանության անեղծվածը»

Լույս է տեսել գրականագետ, Վանաձորի դեսական համալսարանի դասախոս, բ.գ. դոկտոր, դրոֆեսոր **Վանո Եղիազարյանի** հերթական մեմագրությունը՝ նվիրված Հովհաննես Թումանյանի եղբոր՝ Ռոստոմին: «Հովհաննես Թումանյանը եւ նրա եղբայր Ռոստոմի սղանության անեղծվածը» խորագիրը կրող արժեքավոր մեմագրության մեջ հեղինակն անդրադառնում է Ռոստոմին եւ Թումանյան ընսանիփին անվամարկելու նկրտումով հյուսված անհիմն գրույցներին:

Առաջին անգամ հրադարակվող՝ արխիվային հարուստ նյութերի հիման վրա լույս է սփռվում Ռոստոմի կյանի ու գործի վրա, մամրամասնվում նրա եւ Հովհ. Թումանյանի հարաբերությունները: Մասնագետներին, ուսանողներին եւ առասարակ թումանյանասերներին հասցեագրված այս գիրքը բացահայտում է Ռոստոմի իրական կերպարը՝ ցրելով նրա անվան շուրջ դսսվող սին խոսկացությունները:

Գիրքը տղագրվել է **Յովսեփ եւ Գարոլին Նալդանյանների** մեկենասությամբ, ՀՀ ԳԱԱ Մանուկ Աբեղյանի անվան գրականության ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ, խմբագրվել է բ.գ.թ. **Թեմիմա Մարությանի** եւ բ.գ.թ. **Հերմինե Բաբուռյանի** կողմից, գրախոսել են բ.գ. դոկտոր, դրոֆեսոր **Ազատ Եղիազարյան** ու բ.գ. դոկտոր **Սուսանա Հովհաննիսյանը**:

Գիրքը նվիրված է երկու խոբր լոռեցիների՝ Հովհաննես Թումանյանին եւ Հրանտ Մաթետոյանին:

Գեորգ ԳՅՈՒՈՒՄՅԱՆ

**«Եթե այսօր
Ռուսաստանին
չկանգնեցնեն
Ուկրաինայում,
վաղը նա կհասնի
Կարս ու Ադրախան».
Թուրք կուսակցապետ**

Թուրքիայի մեջլիսի «Ժողովուրդ» դաշինքի (Cumhur itifak) անդամ «Մեծ միասնություն» խմբակցության ղեկավար **Մուսաֆա Դեսքիզին** դասադարձել է Թուրքիայի դիրքորոշումը՝ կապված ռուս-ուկրաինական թափառվածի հետ: Այս մասին գրում է ermenihaber.am-ը՝ հղում անելով milligazete.com-ին:

Ըստ աղբյուրի, կուսակցադաշնակա հայտարարել է, որ Թուրքիան Ուկրաինայի հարցում ոչ միայն ղեկավարում է ընդդիմանա, այլև լուրջ ֆայլեր ձեռնարկի, որովհետև վաղը «գործը» կարող է հասնել Կարս եւ Ադրախան:

«Մենք մեզ էլ հսկայ լինենք, հսկայ դիրքավորվենք: Մենք մեզ էլ լինենք այն երկիրը, որն իր ձայնն ամենաուժեղը կբարձրացնի այս գրավման դեմ, քանի որ եթե Ռուսաստանն այսօր այստեղ չկանգնեցվի ու հաջողության հասնի, ապա վաղը նրա

թիրախը կլինեն թյուրքական ղեկավարները եւ թյուրքական հանրությունը: Կարծես այսօրվանը բավական չէ, նա դեռ Լեւոնին է հղում անում: Ոչ ոք չի մեզ է զարմանա, եթե նա հասնի Կարսի եւ Ադրախանի սահման»,- հայտարարել է Դեսքիզին:

Միաժամանակ նման հայտարարություն է արել նաեւ մեկ այլ թուրք կուսակցադաշնակ «Լավ» կուսակցության ղեկավար **Մերալ Ափեքեմերը**՝ կրկին մտախառնություն ունենալով, որ Ուկրաինայից հետո հերթն իրենց էլ է հասնելու:

«Պատերազմում, որտեղ երկրներն իրենց ազատության եւ ինֆրախիստության համար են կռվում, մենք նրանց հետ միասին ենք: Ուկրաինայի ֆաղափները, խաղաղ բնակիչների բնակչության վայրերը թիրախ են դարձել: Սփոթված ենք ասել, որ սա ակնհայտ բռնազավթման եւ հարձակման նախաձեռնություն է, քանի որ ՌԴ նախագահ Պուտինը չի ճանաչում Ուկրաինայի ժողովրդի կամը, չի հարգում ֆաղափական ինֆրախիստությունը:

Երբ Ռուսաստանի այս մոտեցումն ակնհայտ է, ո՞վ կարող է ղեկավարել, թե Թուրքիայի համար նա անվտանգ է: Ո՞վ կարող է հանգիստ ասել, որ Պուտինի գլխում Կարսը, Էրզրումը եւ Ադրախանը Ռուսաստանի ղապաստող մասերը չեն»:

Ermenihaber.am-ից՝ Գ.Գ.

Երկու գրուցակից մեկ հարցի շուրջ

«Ինչո՞ւ չի ստացվում» հարցը սալուց նախնախնաջ պետք է հասկանալ՝ ի՞նչը չի ստացվում

**Չրոյից ու նոր օրակարգով
մեզ է սկսել**

Օդի մեջ դոսպող մի հարց կա, որը թե՛ մենք, թե՛ մեզ ենք տալիս, ու դրա դասասխանը չենք կարողանում գտնել 2020-ի նոյեմբերի 9-ից, կամ 2021-ի ամռանն անցկացված խորհրդարանական արժանատի ընտրություններից առաջ ու հետո: Հարցը՝ «Ինչո՞ւ չի ստացվում», բայց դրան դասասխանելուց առաջ մեզ է մեկ այլ հարցի դասասխանել՝ «Իսկ ի՞նչը չի ստացվում»: «Այլընտրանքային նախագծեր» խմբի անդամ, նախկին դասգամավոր **Վահե Հովհաննիսյանի** օրակարգն է:

Նրա կարծիքով՝ Հայաստանում տեղի ունեցած խոչընդոտումները հետո նոր բովանդակություն գտնել չի ստացվում: Չենք կարողանում այդ բովանդակությունը մշակել ու ներկայացնել հանրությանը, իսկ փրկվումներն, իրականում, խոչընդոտ են եղել, հետևաբար միմիայն իրենք ենք մեզ չենք թափանցել:

«Փոխվել են երկրի սարածը, սահմանները, բնակչությունը, ամվսանգային համակարգերը, ռիսկերը, ժողովրդի երազանքը, տեսլականը, նոյապակը ու, առհասարակ, ամեն ինչ, բայց անկախ այդ փոփոխություններից մեզ մոտ չկան մեծ թողումներ: Իմ տղավորությամբ՝ Հայաստանում ամեն ինչ հին է, որովհետև այնքան խոչընդոտ են փրկվումները, որ հին սահմանը կարող է երեկ չէ առաջին օրը լինել: Շատ արագ է ամեն բան փոխվում, փոխվում է Եվրոպան, աշխարհը, իսկ մենք մեր դասկերպումների մեջ ենք: Ինչո՞ւ ենք մեզ ֆաղափական նոր հոսանքներ ու միավորներ (ավելի՞նչ՝ կենսական անհրաժեշտություն է դա), որոնք ֆաղափական նոր միջավայրի, իսկ այն փողոցում չի ձեռավորվում: Ու որոնք, դասական ասած, ուրցածորեցին հասկանա՞մենք ի՞նչ ենք ասում, մեզ է իմանա՞ ո՞վ ենք մենք: Այսինքն խնդիրը մեզ է ձեռակերպում իր հետաքրքրությունների օրգանակում: Ասել է թե՛ դասավոր ենք մի բովանդակություն ձեռակերպել, որը թե՛ ուրցածորեցին, թե՛ երեւանցին, թե՛ ցանկացած հայ կհասկանա»,- շեշտում է վերլուծաբանն ու անդրադառնում «հայկական օրակարգ» ասվածին, որ հետաքրքրության Հայաստանի վերելի բանաձևն ու վերելի ճանադարհն է:

Եղել է աղետ, եւ ի՞նչ, հարց է տալիս, հավերժ աղետի մեջ ենք մնալու: Ինչ-որ մեկը մեզ է ձեռակերպում նոր օրակարգը: Նրա համոզմամբ՝ իշխանությունը դա երբեք չի անելու, որովհետև այդտեղ ինքը տեղ չունի, դա անելն իր բնական կասաստքն է լինելու: «Ընդդիմությունը նույնպես չի անում, չնայած այն տեսակետին են, որ կարող է անել եւ ունի այդ ռեսուրսը: Զաղափական նոր հոսանքների առաջադիմ բանաձևերից մեկը, ըստ իս, Չրոյից մեզ տալիս կառուցելու գաղափարն է: Դա գուցե տալիս է լսել, բայց մենք այնպիսի փրկված մեջ ենք, որ ցատ բաներ Չրոյից ենք սարքելու: Ունե՞ք այդ ռեսուրսը, ըստ իս՝ ունենք: Առաջին հերթին այն հաջողության հիշողությունն է: Մեզ մի անգամ հաջողվել է հաջողություն ու հաղթանակ ունենալ, մեզականություն կայացնել՝ իր բոլոր ղեկավարներով ու սխալներով հանդերձ: Երկրորդը՝ մարդկային ռեսուրսն է: Շատ լավ հասկանում-ընկալում են մարդկանց եւ անհասկանալությունը, եւ աղափարն, եւ՝ արժանապատիվ, բայց եթե ՀՀ-ում կա 200.000 մարդ, որոնք խնդիր են դնում նորից մեզ տալիս կայացնել, ուրեմն մեզ տալիս կայանալու է: Վստահ են՝ այդ մարդիկ կան»,- իր տեսլականն է ներկայացնում նա:

Վահե Հովհաննիսյանի կարծիքով, ՀՀ-ի նոր օրակարգը մեզ է ներառի ՀՀ-ի եւ Արցախի անվտանգությունը, ու եթե դա չեղավ, մնացած ամեն ինչ տեսություն է: Մյուս նոյապակը, ըստ նրա, Արցախի հայաթափության կասեցումը մեզ է լինի: «Ես չեմ խոսում Միսկի խմբի օրգանակներում ընդունված բանաձևերի սկզբունքների մասին, այլ ուղղակի ասում եմ՝ Արցախի հայաթափման կասեցում: Երրորդը՝ Սյունիքի թեման մեզ է փակել: Այո, բարդ խնդիր է,

բայց ցանկացած գնով Սյունիքի ռիսկերի թեման մեզ է փակել: Հայկական օրակարգի երկու հեռանայուն կա՝ ազգային ու անհասկանալի արժանադատություն եւ սառը ղեկավարություն: Վերջինս ամենաթանկ հասկանալի է, եւ հուսամ, որ նոր ստեղծվելիք ֆաղափական հոսանքները օժտված կլինեն դրանով: Առանց սառը ղեկավարության մեզականություն վերականգնելու դասկարգի չեն կարող: Արդյո՞ք այդ գործընթացն առանց խոչընդոտի է ընթանալու, կարծում եմ՝ ոչ: Այդ խոչընդոտը կամ ռիսկը բաժանումն է: Այն աշխատանքայիններն, որտեղ մշակվեց «սեւ ու սպիտակ» բաժանումը, որը բոլոր սաղափարանների գաղափարական հեռքերն էր, հիմա դա կորցրել է սրությունը: Նրանք, ովքեր հասկանում են, թե դա իրենց հաջողություն է բերելու, աղա, վստահ եղեք, նոր բաժանումներ են մտնելու: Սա որդես սուր ռիսկ են ձեռակերպում եւ վստահ են, որ հայ ժողովրդի բաժանման համար արդեն նոր բանաձևեր կան: Մենք էլ բացի խոսելուց մեզ է գնամք ավելի հսկայ ճանադարհով: Հայաստանում երկխոսություն մեզ է լինի: Երկխոսություն՝ հանրության լիդերների միջոց է չեն տեսնում. երկխոսելու ի՞նչ դաս ունեն մրան: Երկխոսություն մրանը ընտրազանգվածների միջոց է լինի: Իշխանությունն իր՝ իշխանության մնալու գրավականը տեսնում է հենց այս իրավիճակի մեջ: Խորհրդարանում ընդդիմադիր երկու խմբակցություն կա՝ կազմված մեծաթիվ գրագետ ու լուրջ մարդկանցից, որոնք սակայն չեն կարողանում իրենց առաջ դրած խնդիրը լուծել: Նայում ենք հանրային դաշին, այստեղ էլ լուրջ մարդկանց սկսար զանգված կա, որոնք գրագետ են ու ճիշտ բաներ են խոսում, բայց՝ ցամաքային: Հիմա դա ինչպե՞ս մեզ է դառնա ընդդիմադիր բովանդակություն, դրա դասասխանն էլ հսկայ է՝ որեւէ միավորման, օարժման, կուսակցության, դաշինքների միջոցով: Եթե եկանք, Բնանալեցինք, գնացինք տուն, ոչինչ չի լինելու»,- եզրափակում է բանախոսը:

Հովհաննիսյանի բարձրաձայնած հարցին, թե մեզ է օրակարգ ձեռավորել, արդարադատության նախկին նախարար **Դավիթ Հարությունյանն** այլ հարցով է արձագանգում՝ իսկ ո՞րն է ոչ իշխանականների օրակարգը: Ըստ նրա՝ դա հասկանալու համար մեզ է դասկերպել, թե մենք ի՞նչ իրավիճակում ենք հայտնվել: Նա հանրությանը դասասխանալու նոր մի փունջ է բաժանում: Մի խումբը դաշինքներն են, որոնք ընդհանրապես հանդես են գալիս թեմանու հետ որեւէ գնով հաշտվելու տեսանկյունից, ինֆրախիստության նկատմամբ բացարձակ անարթ են, ճնշման են ֆիզիկական անվտանգության դիմաց՝ հնազանդության, սարածային զիջումների են դասասխան: Առանձնահատուկ, ըստ Հարությունյանի, այն է, որ դաշինքները դաստիարակ չեն ուսումնասիրել, քանի որ դաստիարակը բազմիցս արդարացի է, որ դաշինքները բխող հնազանդությունն ու զիջումները լավ տեղ չեն տեսնում:

«Մյուս անարթների խումբ է, որտեղ մեծ թիվ են կազմում երիտասարդները եւ ինտելեկտուալները: Նրանց հիմնական թեզն այն է, որ մենք ֆաղափականությամբ չենք զբաղվում: Չես զբաղվում ֆաղափականությամբ, բայց ֆաղափականությունը ֆեզնով կզբաղվի: Երրորդը համակերպողների խումբն է՝ ամենավստահավորը: Նրանք տեղի ունեցածն ընդունում են՝ որդես ավարտված ի-

րողություն եւ կարծում, որ իրատեսական չէ ունենալ ցատ լուրջ զարգացման երազանքներ: Եռանդուն ազգայնականներն էլ մի խումբ են՝ փոքր-ինչ շաղմաշեց, որոնց բառադատարը սարիներ ի վեր չի փոխվել:

Հասարակության այսպիսի խմբերի բաժանման դասառը տեղն է: Սին դասասխաններ են ունեցել, որ մենք առաջին ֆիլոսոֆյա ազգն ենք, եւ ֆիլոսոֆյա աշխարհը մեզ կազակցի, կամ՝ բռնադատություններով օրգանակված ժողովրդավարություն ենք, եւ ժողովրդավար աշխարհը մեզ կազակցի: Դարգվեց՝ ամենը փուչ է. աշխարհում գործում է ուժը եւ այն՝ թե ինչ եւ կարողանում ինքն առաջարկել աշխարհին: Չես կարողանում առաջարկել, ուրեմն ֆո տեղը թանգարանում է»,- մեկնաբանում է նախկին նախարարը:

Նա համաձայն է Հովհաննիսյանի այն տեսակետի հետ, որ մեզ է Չրոյից սկսել: Համաձայն է՝ հավակնոս, բայց իրագործելի ծրագիր է: Ըստ բանախոսի՝ եթե կարողանանք խնդիրը ձեռակերպել ու վարակել բոլորին, ուրեմն կհաջողենք, եթե ոչ, աղա հայոց մեզականությունը կդառնա դաստիարակ մի մաս:

«Ի՞նչ մեզ է անել» հարցին դասասխանում է՝ բնականաբար ունենալ ակնիվ հասարակություն, իսկ այդ հարցում դեռակասարում, իհարկե, մեզ է ունենան կուսակցությունները, բայց կուսակցությունների հարցում մի բայց կա. «Հասարակությունը հայտնի կուսակցությունների նկատմամբ նեղաթիվ մոտեցում ունի, ընդ որում՝ էական չէ, այդ մոտեցումն օբյեկտիվ է, թե՛ ոչ: Մարդկանց մտախառնությունն այն է, որ իրենց հայտնի կուսակցությունները երկիրը ոչ այդքան նորովի են կառուցելու: Նրանք թեւ, օրինակ, անվտանգություն աղափարելու հարցում ունեն դրական փորձ, բայց չի բացառվում, որ հին ճանադարհով կզնան: Իսկ մեզ որակապես նոր ճանադարհ ընտրել է մեզ: Ո՞րն է այն՝ դասասխան դասասխան ոչ ոք չունի, բայց այն ծնվելու է հենց հասարակության մեջ: Շեշտաբանը մեզ է երիտասարդների վրա դնել, մրանց ակնիվացնել: Ոչ թե կուսակցականացնել, այլ դարձնել սեփական երկրի ճակատագրի նկատմամբ ոչ անարթ եւ ոչ հարմարվող այս իրականությանը: Այսօր, իսկապես, հարյուրավոր հեռախոս, լավ մասնագետներ ունենք: Բավական է՝ ինչքան էկրաններից երեսացին կամ սոցցանցներում իրենց ակնիվ դրսեւորեցին մրան: Պետք է գնալ, գտնել, տեղում աշխատել այդ խմբերի հետ: Ու եթե 200 փորձագետներից ամեն մեկն անասական մի հանդիպում նախաձեռնի, դա կլինի 2400 հանդիպում: Իսկ հասարակությունը փոխելու ու ամբիցիոզ այդ ծրագիրը կյանքի կոչելու համար անհրաժեշտ է հասարակության 2 տոկոսի ակնիվությունն ընդամենը: 2 տոկոս, բայց դասարող, տեսլական ունեցող հանրությունը հաղթելու է ու արժեքներ է առաջ»:

Դավիթ Հարությունյանի գնահատմամբ՝ ամենամեծ ռիսկն այն է, որ մեզականության գաղափարը չենք կարողացել սարածել հասարակության վրա: Մանրամասնում է՝ երկար սարիներ այլ մեզականությունների կամ օտարի լծի կամ դրոնեկոնրաի սակ մնալով՝ կորցրել ենք մեզականության զգացումը: Պետությունն օտար էր մեզ, հավելում է, հոգու խորում ասում էինք մեզականությունը, որովհետեւ մերը չէր, իսկ մեզականության բացակայությունը, ցավոք սրի, մեզանում նաեւ այսօր է բացակայում:

ՍԵՎԱԿ ՎԱՐԳՈՒՄՅԱՆ

ԱՆՇԵԼԱ ՍԱՐԱԿՅԱՆ

Փարիզ

Պատերազմի առաջին իսկ օրերից Ֆրանսիական հայտնի թերթերն ու հեռուստատեսությունները մեկնաբանում են Ռուսաստանի և Ուկրաինայի մերժադատական հակամարտությունը, որն առավել փնտրվածն ու դասադասման թիրախ դարձավ Ռուսաստանը, երբ փետրվարի 21-ին Վլադիմիր Պուտինը հայտարարեց, որ որոշել է ճանաչել Դոնեցկի և Լուգանսկի ինքնահռչակ անկախ համարադրությունները:

Վաղ անցյալ չէ, եկել է հիշում, թե Արցախի 44-օրյա պատերազմի օրերին ինչպիսի հույսեր էին կապել Ֆրանսիայի հետ, ինչպիսի երթեր էին կազմակերպել դաժանաբանության դեմ, որ Ֆրանսիան ճանաչի Արցախի անկախությունը, նրան համարելով մեր դաժանակիցն ու աջակիցը:

Չնայած երթերի թույլատրվածությունը արդյունք չստացավ, այնուամենայնիվ, աշխարհը տեսավ, որ մեր կողմից կան Ֆրանսիացի հայտնի ֆադաթիստներ, ովքեր նույնպես դասադասում են Թուրքիային ու Ադրբեյջանին:

Արցախի պատերազմի օրերին, ես ուսուցիչությամբ հետևում էի Ֆրանսիայի բոլոր թերթերին ու հեռուստատեսություններին, հույս ունենալով, որ որևէ լրագրող համարձակորեն վեր կհանի Թուրքիայի 1915 թվականի ցեղասպանությունը և այդ ձեռագիրը կհանի դեմի Արցախ, ուր ամեն ինչ տեղի է ունենում, ուր դրոշմներ ու մանկատարներ էին հրդեհվում, բայց ընդհանրապես Ֆրանսիական երկրորդ հեռուստատեսությունը ցուցադրվեց մի առասարուռ ռեպորտաժ, թե ինչպես են հայերն ավերել ադրբեյջանական մի գյուղ, որտեղ չեն խնայել ոչ միայն ծերերին ու երեխաներին, նույնիսկ անասուններին, ամբողջ գյուղը հրդեհել են:

Ռուս-ուկրաինական պատերազմը ողջ աշխարհի թիրախում

Ամիջադեպ են իմ գայրույթն են արտահայտել, որան հակադարձել է նաև Հայկական կազմակերպությունները համակարգող խորհրդի համամասնագահ (CCAF) Սուրադ Փափազյանը:

Իրադարձությունների զարգացմանը հետևողաբար անդրադառնում էին միայն ազգությամբ հայ լրագրողներն ու ֆադաթիստները:

Երբ մենք Հայաստան-Արցախ-Սիվիլիզ, ակնկալում էինք, որ պատերազմի օրերին **Էմանուել Մակրոնը** կձանաչի Արցախի անկախությունը, ես համոզված էի, որ նման բան տեղի չի ունենա:

Երբ **Ֆրանսուա Օլանդը** դարձավ երկրի նախագահ, բոլորս շատ ոգեւորվեցինք, որովհետև նախընտարական ժողովրդի հայ համայնքի սարբեր օղակներում, հանդիպումների ժամանակ, դասադարձել էր Թուրքիայի ժխտողական դիր-

բորոշումը, խաղաղ դադարներում, դարբերաբար, Արցախում գինվորի գոհվելու և որդես Մինսկի խմբի անդամ երկիր խոստացել էր, որ կօգնի, որդեսի Արցախի հակամարտությունը լուծվի խաղաղ բանակցություններով:

2015թ. Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցին էր նախատեսված Ֆրանսուա Օլանդը, բնականաբար ինքն էլ է ելույթ ունեցել, բնականաբար լսել է բոլորին, ակնառես եղել 100-ամյա մի դասնության, ուր հայը ոչ միայն ցեղասպանվել, այլև իր բնօրրանից բռնի տեղահանվել ու ցրվել է աշխարհով մեկ:

Կարճ ժամանակ անց Ֆրանսիա է ժամանում **Իլիամ Ալիեյը**, Ֆրանսուա Օլանդը, որ Հաղթական կամարի (Arc de Triomphe) ամառ կրակի մոտ Ֆրանսիայի և Հայաստանի օրհներգի մերժ ծաղիկներ էր խոնարհել Հայոց ցեղասպանության զո-

հերի հիշատակին, նույն վայրում՝ Ֆրանսիայի և Ադրբեյջանի հիմնի ելեւեջների մերժ ծաղիկներ է խոնարհում հայերի կողմից, այսպես կոչված Խոջալուի ցեղասպանության զոհերի հիշատակին: Մինչդեռ բազմիցս Օլանդին ասվել է, որ նման բան չի եղել, դա Ադրբեյջանի կողմից թատերական ներկայացում է եղել, իրենց հերթական սեւ գործերից մեկը:

Երբ 2018թ. հոկտեմբերին, Ֆրանկոֆոնիայի զագաթաժողովի օրերին Էմանուել Մակրոնը ժամանեց Երևան, նրա ջերմ հանդիպումից հիացած, մեր ժողովրդը Արցախի խնդրի խաղաղ կարգավորման գործընթացում մեծ հույսեր կապեց նրա հետ:

44-օրյա պատերազմի օրերին, երբ ամբողջ հայ համայնքը ոտքի կանգնեց, որ Ֆրանսիան ճանաչի Արցախի անկախությունը, որ միջամտի որևէ հնարավոր է արագ կանգնեցնելու պատերազմը, ոչ մի ֆայլ չարեց, որովհետև մեզանից ակնկալիք չուներ:

Այս օրերին, երբ ողջ աշխարհը դասադասում է Ռուսաստանին Պուտինին անվանելով դիկտատոր ու բռնակալ, մենք չեզոք դիրք ենք ընդունել մոռանալով, որ եթե Պուտինը չկանգնեցնեք Արցախի պատերազմը և խաղաղադատի ուժեր չձեռնարկեք Արցախ, մենք ամբողջությամբ կկորցնեմք Արցախը իր ամբողջ բնակչությամբ:

Ինչպես կղիմակայի Վլադիմիր Պուտինը այս մասհարավներին՝ դեռ անհայտ է, բայց որ ամբողջ աշխարհը գիտակցում է, որ Ռուսաստանը հզոր երկիր է, դա ակնհայտ է:

Փարիզ 01.03.2022

2022-ի օրացույց նվիրված եգիպտահայ արվեստագետի 75-ամյակին

րեի Յակոբյան ակումբի կազմակերպած մանկական նկարների միջազգային ցուցահանդեսին, արժանացել է առաջին մրցանակի: Վրձնել է սարբեր ժանրերի կտավներ՝ իրադատական, ֆոլիոսական, էֆադրեստիկական եայլն, բայց նախընտրում է հավասարիմ մնալ նեփարավոնական ժանրին:

Հրանտը Հայաստան է ներգաղթել 1974-ին, որտեղ ադրբեյ է մոտ 16 տարի: Սակայն իր ստեղծագործությունների բոլորովին սարբեր բնույթն ու եգիպտոսի հանդեպ սաժած կարոսախը ստիպել են նրան 1989-ին վերադառնալ իր ծննդավայրը: Հուզա-հոգեբանական վերիվայրումների դասժառոյվ որոշ ժամանակ դադարել է նկարել: Փոխարենը խորանուկս է եղել լուրջ ուսումնասիրություններ կատարել 20-րդ դարի վաղ ժողովրդի եգիպտահայ նկարիչների կյանքի ու գործունեության մասին: Հասկանալի է, որ նա գնահատանքի արժանի մասնավորապես **Երվանդ Տեմիրճյանին** (1870-1938), **Սիմոն Շահրիկյանին** (1911-1989) նվիր-

ված ալբոմներ հրատարակելու նրա անդուլ ջանքերը: Նաև խմբակային և անհատական ցուցահանդեսներ կազմակերպելու նրա մտադրությունները (2009-ի նոյեմբերին «Էլ Հանազիր» արվեստի կենտրոնում **Բյուզանդ Գոջամանյանի** ծննդյան հարյուրամյակի առթիվ խմբակային ցուցահանդես, որտեղ ներկայացված են եղել մոտ 40 եգիպտահայ նկարիչներ, և նույն տարվա դեկտեմբերին Ալեքսանդրիայի գրադարանում **Ալեքսանդր Սարուխանի** ծննդյան 110-ամյակի առթիվ՝ անհատական ցուցահանդես): Միջոցառումների կազմակերպման և ալբոմների հրատարակման գործում աջակցություն է ցուցաբերել ՀԲԸՄ-ի Կահիրեի մասնաճյուղը: 2010-ի դեկտեմբերին Կահիրեի Օմերային բասրոնի գլխավոր ցուցասրահում կազմակերպվել է Զեչեյանի անհատական հետադարձ ցուցահանդեսը: Նրա աշխատանքները ցուցադրվել են նաև Բեյրութում:

Հրանտը նաև երգահան է: Խոստովանել է, որ զեղարվեստական նկարչության սերը ժառանգել է մորից՝ Սիրվադը Տեր-Սիմայեյան-Զեչեյանից, որ դիրորգրաֆիայի հմուտ մասնագետ էր, իսկ երաժշտության հանդեպ սերը հորից՝ Սիմաս Զեչեյանից և մորաբնակից Ալիս Պողոկյանից:

Որդես երգահան ստեղծել է ավելի քան 125 դասական գործեր, որոնց թվում են 35 դաժանամուրային սոնատաներ և երկու քալեթներ՝ «Էմիս Էլ-Չալիս» սիրո դասնությունը հիմնված արաբական 1001 գիշերների հեֆաթի վրա և «Վայրի աղավաղվել է Օմանի սուլթանության մայրաքաղաք Մուսկասի արվայական օդերային բասրոնում: Ներկայիս Կահիրեի օմերային բասրոնի առաջադրանքով նա

աշխատում է երրորդ քալեթի վրա, որն անվանել է «Սիմոն»: Այն հին եգիպտական դասնություն է ստեղծված 4000 տարի առաջ (12-րդ դինաստիայի օրերին): Անհուն երաժշտագիտությամբ արվեստագետը հիշում է դրոշ. Մամուրի Ամմարին, Ադել Էլ-Շարֆուդին և Էմայաս Ռասֆիին, որոնք իր դժվար օրերին օգնել են ոտքի կանգնել և անդամակցել Կահիրեի նկարիչների միությանը:

Իր 75-ամյակի շնորհիվ նոր մտադրություններ և ստեղծագործական բեղուն գործունեություն ենք ցանկանում անխոնջ նկարիչ-երգահանին:

ՏԱԿՈՒ ԾՈՒԹՅԱՆ

happy new year 2022

Near East Armenian Club
Cairo - Shoubra

Hrant Keshishian
Contemporary Artist

խորին շնորհակալությամբ Կահիրեից ստացել են 2022 թվականի մի ինֆաստի օրացույց, որը առիթ է անդրադառնալու եգիպտահայ ժամանակակից նկարիչ և երգահան **Հրանտ Զեչեյանի** կյանքին և ստեղծագործություններին: Օրացույցը՝ նվիրված եռանդուն արվեստագետի ծննդյան 75-ամյակին, լույս է ընծայել Կահիրեի Շուբրա թաղամասում գործող «Նիր իսթ հայկական ակումբը»: Ներկայացված են նկարչի ստեղծագործությունների սարբեր ժողովրդի 12 մեծադիր գունավոր արտաստեղծությունները, ինչպես նաև կենսագրական սվալները, որտեղից ֆադոն ենք հետևյալ տեղեկությունները:

No.49: Hells in Rain, January 20th 1990, oil on cardboard, 38 x 40 cm

This is the first oil painting that I created after my return to Egypt on October 19th 1989. The sun with its Egyptian eye symbolizes the soul of Egypt. While the pyramids and the stylized desert dunes symbolize Egypt materially. The star expression is based on an old historical illustration, taken to a very early work, 'The Rescue' (No.4).

«Ողջուն Ռային» (1990)

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրատարակության ԼՍ տարի
Հրատարակիչ
«ՎԱՅՆ ԹԵԹԵՅԱՆ»
սոցիալ-մշակութային հիմնադրամ
Երևան 0010, Եզնիկ Կողբացի 20/3
e-mail: azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխավոր խմբագիր
ՏԱԿՈՒ ԱԵՏԻՔԵԼԱ

Հասկադատություն (զովազդ)
հեռ. 010 582960

Համակարգչային ծառայություն՝ «Ազգ» թերթի
Թերթի միջոցով ամբողջական թե մասնակի արտաստեղծությունները տպագրվում են միջոցով, որպիսի տպագրությանը կան համացանցով, առանց խմբագրության գրառու համաձայնության խոսքի արգելում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրավունքի մասին օրենքի:
Նիւթերը չեն գրախոսում ու չեն վերադարձում:
Գ շառով յորդանանները գովազդային են, որոնց բովանդակությունը համար խմբագրությունը դասադասանություն չի կրում:
«AZG» Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960
20/3 Yeznik Koghbatsi st.,
Yerevan, Armenia, 0010

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ
դրոճեստ

Ռուս-ուկրաինական դաժարագրքը եւ մենք

Լավ է ասված՝ կյանքը երկար ամրապնդելու արվեստ է, դարձապարտություն՝ հայրենիքի, ընտանիքի եւ հարազատ-մտերիմների հանդեպ: Եվ այդ կյանքում, ոչ մեծ վերադասարաններով, յուրաքանչյուրն ստանում է այն, ինչ ցանկանում է: Հայտնի դասընթացում է՝ հույն փիլիսոփաներից մեկը օրը ցերեկով վառված ճրագը ձեռքին օրըն քնում է եւ երբ հարցնում են, թե ինչ է անում, դասասխատնում է՝ մարդ եմ փնտրում: Նույնը հանգիստ կարելի է ասել նաեւ մեր օրերի ու մեր իրականության համար: Իսկապես, մեր այսօրյա ֆաղափագները-վերլուծաբանների եւ ամեն ինչ իմացող, կանխատեսող անսխալականների մարդահեղեղում ինքս էլ եմ մարդ փնտրում: Մարդ, որը ձեռքդ կբռնի ու, եթե դեմք է, ուղղակի կլռի: Մարդ, որի հետ ուղղակի կուզես թեկուզ մեկ գավաթ ջուր խմել: Մարդ, որը դիմացդ կանգնած եւ մեջքդ հետեւում նույնը կլինի, սիրքը բաց կասի այն, ինչ զգում եւ մտածում է, ու երբ երբեք չի դաժի քո մտածածի ու զգացածի համար: Մարդ, որն ուղղակի կլինի կողմիդ այնպես, որ դու չլարվես ու չմտածես ինչն էր ճիշտ եւ ինչը սխալ... Կասկածից դուրս է, որ մարդուն մարդ է դառնում, նույնիսկ ամենաբարձր ու զորեղ աղոթքներից հետո, որովհետեւ քեզ նմանի մեջ եւ դու ռեալիզացվում, զսնում, աճում: Մարդ, որն այդպիսին է բառի ուղիղ եւ ոչ հակառակ՝ դրան իմաստով: Իսկապես, մարդ էակը ամենամեծ է, եթե լույսի ուղիղ է գնում եւ բոլորովին էլ դասախալան չէ, որ մենք միշտ մարդ ենք փնտրում, որ մեզ զսնենք մրա մեջ...

Մեր այս դժվարին օրերում ամեն ինչ անում ենք, ամեն ինչից խոսում-վերլուծում ենք, իսկ մարդուն բոլորովին մոռացել ենք: Հիշում ենք մեկ-մեկ՝ ընտրությունից-ընտրություն եւ մեկ էլ՝ երբ հայրենիքը դաժարագրքով կարիք է լինում: Երբ Պարթևները 66 թ-ին դարձան Տրոյանի մտեցրեցին Հայոց գահին, նա դարձավ Արցախյան դիմապահի հիմնադիրը Հայաստանում... Ընդհանրապես մարդ էին, ազնվական-աստիճան, ու չնայած ազգությամբ հայ էլ չէին, սակայն մինչև 428 թ-ը՝ գրեթե չորս դար, հաճախ կռվելով նաեւ իրենց ազգակիցների դեմ՝ վարում էին Հայկական դիմապահի հզորացման ֆաղափականություն...

Իսկ անկախության տեսլականը ամեն մեծ հասկացությունները ինչ ուղղություն ասես չորդեգրեցին, ուր ասես չթեկվեցին: Էլ հյուսիս, էլ հարավ, էլ արեւմուտք: Ու դրանով ուն ասես առիթ չսկսեցին մեզ հարվածելու-դաժարագրելու...: Այսօր էլ չգիտես կարճատևությունից, գիտելիքների ու փորձի զուգակցում, դասընթացի չիմացությունից, թե ինչ այլ դասընթացով ակնհայտ թուրքամետ ֆաղափականություն են վարում: Այսօր ողջ հայ ազգը Հայաստանում, սփյուռքում եւ Արցախում դաժարագրված է, Արցախի մեծ մասը կորսված, դասական ժամանակներից անգործության են մասնավոր...

Տասնամյակներ առաջ հրապարակախոս, դասաբան, հասարակական գործիչ Դավիթ Անանյանը (Տր-Դանիելյան, 1879-1942) ասում էր, որ Ղարաբաղը անբողջական Հայաստանից դուրս՝ «դա խոց է, որ նախ եւ առաջ գերեզման միայն իջեցնե անկախ Ադրբեյջանի գաղափարը: Բայց միաժամանակ նա միայն թունավորեւ եւ Հայաստանի անդրությունը: Եթե Ադրբեյջանում խելիք գլխին ֆաղափագներ լինեն, նրանք ամենից առաջ միայն հրաժարվեն Ղարաբաղից: Եթե Հայաստանում հայրենիքի հավաքման համոզիչ գործիչներ

կան՝ նրանք օրն ի բուն դիմա մտածեն Ղարաբաղի մասին»: Կարծում եմ՝ չեն մտածում: Հակառակ դեպքում կարելի էր օգտագործել ռուս-ուկրաինական դաժարագրի հետեւանով ստեղծված իրավիճակը եւ մեզ այնքան անհրաժեշտ դիվիդենդներ ցահել եւ ոչ թե հակառուսական ցույցեր արժանել: Պատերազմ, իհարկե, կավարսվի, բայց արձանագրենք, որ այդ իրավիճակից իր երկակի խաղերով փայլուն օգտվում է հենց Ադրբեյջանը: Ռուսներին հավասարադրության երդում է սալիս, ուկրաինացիներին՝ ձրի բեռնակ, Պուսինի հետ ողջագործվում է ուկրաինացիներին օգնող կամավորներ ցուցակագրում, միջազգային հարթակներում «դաժարագրում է», իսկ իր երկրում՝ հակառուսական ցույցեր ու դասառններ հրահանգում: Եվ երբ դասասխատն սալու առիթ մերկայանա, երկու կողմին էլ կարող է դաժարագրվել այդ արարները, որոնցից որոնք որ ձեռնառն չլինեն այդ դաժարի՝ կվերագրի ընդդիմությունը: Հենց սա է դիվանագիտությունը եւ ոչ թե ոչինչ չսկզբ մերկայարանց հայտարարությունները:

Աճառհուն բազմաթիվ դեպքերում կան, որոնց զինվորական շարժումներ են: Պարսկաստան, օրինակ, երբ էլ զինվորական ժողովը հազմելու լինի՝ իր փոստ ծախողի կադրայի արխայուղը ետեւից միայն կախվի: Այ զինվորական համագրեցում սազում է հասկացված գերմանացուն եւ ճարտանագում: Գիշտ է, վերջին դաժարագրի ընկան նրանք, բայց ընկան որդես զինվորներ: Անգլիան ու Ամերիկան զինվոր լինելուց ավելի՝ դաժարագրական ռեժիմներ են՝ դաժարագր կազմակերպողներ: Պատերազմ սկսելիս մինչ Գերմանիան ու ճարտանագում ձեռքը սանում են դեմի իրենց սրի կողք, Անգլիան ու Ամերիկան իրենց դրամադանակներն են դուրս փուլում: Իսկ երբ որեւէ մեկը խուսափում է ու մտնում շուրջդար, աղա. «Իսպիան որոշեց այլեւս սուրը ձեռքը չառնել, բայց հարց է, մյուս դեպքերում կթողնեն՝ հանգիստ: Այս օրերին Ամերիկան նավ մալի հետեւից անվերջ գնում ու ռազմամթեր է լցնում Իսպիան: Այդ գեներալի կադրայի Իսպիանի մեջքին ու կռվի դուրս բերի Ռուսաստանի դեմ: Նման դեպք դասահում է մեր սովորական առօրյայում, երբ ժամանակով ռազմադաժարագրեցին է թավալում՝ այլեւս վեր չկենալու համար, բայց սերը դոժից բռնած վեր է հանում գոռով ու նորից նույն բեռը կռնակին դնելով՝ մտնում: Անունը դեպքություն է՝ դիմա կռվես»: (Լեռ Կամսար, 1949թ., անթիմ, «Գեթսեմանի դաժարագրի փայտալները»): Այսօր էլ բան չի փոխվել, բացի նրանից, որ բեռնում են Ուկրաինային...

Ռուս-ուկրաինական դաժարագրը ինքնադրույթով եւ առիթ է դարձել: Բոլորը գրում են, դիմադրում արտահայտում, կանխատեսումներ անում, ոճանք էլ, ի դաժարագրություն ուկրաինացիների, ցույց կազմակերպում: Ամենաթունը Ռուսաստանի դեմ ծոված ծռերն են, որոնց հետ բանավիճելն անիմաստ են համարում, ֆանի որ դասընթացը սեղյակ են ու գիտեն, որ բացարձակապես իր դեմական ցահերից ելնելով առայժմ մեզ միակ իրական օգնության ձեռք մեկնողը Ռուսաստանն է: Գիտեն, որ ինչ չեն եղել դեմքերը, երբ նրան ձեռնառն չի եղել ու չի օգնել: Իսկ մենք էլ՝ մեզ հասուն կարճատևությամբ հետեւություններ անելու փոխարեն, աջ ու ձախ ցահակրեստ ենք դուրս ելնում: Գիտեն նաեւ, որ ներկայիս Ուկրաինայի ճգնաժամում դաժարագրական Մոսկովյան ԼԻՈՒԼԻ ԶԱՐԴԻՄ է Ար-

ցախյան Երրորդ դաժարագրում իր գրադեցրած դիմադրության հետեւանները: Եթե այն ժամանակ Ռուսաստանի Դաժարությունն ավելի վաճառական լիներ եւ լիարժեք օգներ ու աջակցեր մեզ եւ ցուցադրական ծեծ ամառով թուրքական կողմին, այժմ ժամանակն այլ կերպ կմտածեին... Արդյունքում հիմա ժամանակը մտածում են, որ, ահա, եթե 2020 թ-ին Ռուսաստանի Դաժարությունը ՎԱԽԵՅԱՎ եւ չցանկացավ ընդհարվել թուրքական կողմի հետ, աղա նա այնքան թույլ է, որ հնարավոր կլինի նրան կոտորել անհամեմատ ավելի ուժեղ Միացյալ Արեւմուտքի հարվածով... Արդար է, ցավով...

Այսօր հարկավոր է սթափվել: Այսօր ոչ թե խաղալու, այլ սեփական որոնումներ կայացնելու ժամանակն է: Այնպիսի տրամաբանություն է, որ մենք այս մոլորակից չենք, որ մերկա աշխարհափառական փոփոխությունները մեզ չեն վերաբերում: Այնինչ մենք էլ ենք այդ մեծ ջրաղբյուրում եւ եթե ճիշտ չկողմնորոշվենք ու ամուր մեկից չկարգենք, կանհետանանք առհավետ: Թեւեւ ռուս ֆաղափագեւ Սանիսլավ Տարասովը կասկածում է, որ իրավիճակը կարող է հասնել լայնամասշտաբ դաժարագրի, սակայն միեւնոյն ժամանակ սարսիմակ է համարում այս օրերին հայ-ադրբեյջանական սահմանին սեղի ունեցող իրադարձությունները: Մոսկովյան համար սարսիմակ է նաեւ, թե ինչն է հանկարծ դաժարագրից հեռացվեց Հայաստանի Դաժարության մախարարության էլիտան: Միզուցե իմն ուզում էր հարձակվել, թե՛ Ալիեւը իրավիճակը սադրեց այն սցենարով, որ փոխվեց Հայաստանի ՊՆ դեկավար կազմը, Փաշինյանն էլ չառարկեց: Կարելի է սարքերակներ ենթադրել, բայց առայժմ սույզ ինքնուրույն չկա: Այդ հասկածը խաղաղապահ առաքելությունից դուրս է: «Ինչ ասում է Երեւանը՝ մի բան է, զարմացած արձանագրում է Տարասովը, - Ադրբեյջանը՝ այլ: Արձանագրենք, որ անհասկանալի դաժարագրությամբ ազատվեց Դաժարության մախարարը եւ նա փոխարեն նսանակվեց Սուրեն Պաղիկյանը: Որ Հայաստանի Զինված ուժերում սեղի ունեցող վերափոխումներն առնվազն զարմանալի են, ֆանի որ տրամաբանություն է, թե որոշ ուժեր դաժարագրում են, որ կարծրը մաքրվեն, հեռացվեն սարգայական չինովիկները: Բայց Զինված ուժերը մաքրվեն այդքան հեշտ չէ, թեպետ հնարավոր է՝ ինչդեպ որ ժամանակին արեց Երդողանը: Բայց մեկ հարվածով նոր համակարգ չի ստեղծվի, սա դեմ է հաշվի առնել: Միզուցե վարչախումբը ռազմական հեղափոխումից էր վախենում, միզուցե չէր վստահում զինվորականներին: Վարկածները ժամանակին Մոսկովյանը»: Ամենակարեւորն այն է, որ, Տարասովի ասելով, Ռուսաստանն այս իրավիճակում Հայաստանին չի կարողանա օգնել եւ ավելացնում է. «Հենց մի բան լինում է, միանգամից Ռուսաստանին են դիմում, բայց Ռուսաստանն ի՞նչ կար ունի: Դուր ձեր սեփական խնդիրները չէ՞ր կարողանում լուծել, Ռուսաստանից ի՞նչ եք ուզում, ինչքան կարելի է: Ռուսաստանին դարձել եք զնդակ, ինչքան կարելի է խաղալ. սեփական որոնումներ կայացնելու ժամանակն է»:

Համբերությունը հիանալի հասկություն է, բայց կյանքը չափազանց կարճ է երկար համբերելու համար: Զանի որ հսակ է մեկ բան, որ այսօրվա դաժարագրը ժամանակագրությամբ է բոլոր իմաստներով, ինչդեպ մի առիթով իրավացիորեն ասել է Վազգեն Սարգսյանը, ուս-

նալ մեկ ռոմե՛ կարելի դաժարագր կռվում, ուսանալ մեկ ժամ՝ կարելի է դաժարագր ճակատամարտում, ուսանալ մեկ օր՝ կարող ենք կորցնել հայրենիք: Հետո էլ դեմք չի մոռանալ, որ նույնիսկ ոչխարն իրենից մեծ վստահ է ներկայացնում, եթե դու խոսես եւ (Մ. Գ. Յուրբխեմ) եւ ոչխարների բանակը, որ դեկավարվում է աշունի կողմից, ավելի ուժեղ է, ֆան աշունների բանակը, որ դեկավարվում է ոչխարի կողմից: (Նաղդյուն):

Ռուսաստանը հարձակվեց Ուկրաինայի վրա, որովհետեւ ՌԴ ֆաղափական վերախաղի դուր չէր գալիս Ուկրաինայի վարած ֆաղափականությունը: Իսկ մեր լրատվականներն իրար հերք չսալով հրապարակում են նախկին ՀՀ-ական, դաժարագրական, հանրային, գիտական եւ այլ «էլիտների» ներկայացուցիչների հոդվածներում, «թե սեւեք ինչ է լինում, երբ կլուներն են գալիս իբխանության եւ արեւմտամետ են դառնում»: Այսինքն, ըստ սրանց սրամաքանության սացվում է, որ, եթե հետխորհրդային որեւէ երկիր փորձի եվրոպական զարգացման ուղի բռնել կամ ասենք ազգային զարգացման ուղի, աղա Ռուսաստանը ի դասասխատն միայն դաժարագրի այդ երկրի հետ, եւ դա կլինի նորմալ: Այս մարդիկ իրականում մեզ ուզում են համոզել, որ կոռուպցիան, թալանը, ընտրակեղծիքները, դեմական ինստիտուցիան ոչնչացնում են հանցագործություն չեն, այլ անվստահության աղախովման ռազմավարություն: Այժմ ՌԴ-ն ըստ իր դաժարագրական վարկածի «փրկում է Ուկրաինան եւ աշխարհը նազիզմից»: Հիմա հարկավոր է, որ Ուկրաինայի հարցում հայ ազգը դաժարագրեւ դաժարագրի չեզոքություն, բացառապես չեզոքություն:

Ակնհայտ է, որ արեւմտյան ցինիզմը եւ ուկրաինացիներին մեծած «ինքնիշխանության» դասարկ գաղափարը ֆաղափարեցին եվրոպայի երբեմնի ամենամեծ դեպքությունը: Արեւմուտքը մեզ «համոզում» է, որ երկրի դեկավար դեմք է ընտրել երեսասարդի եւ «թուրքի» է դեմք ուղարկել հնացածներին, բայց իրենք դեկավար են ընտրում 80 արեւելյան մոսկովյան: Նրանք մեզ «համոզում» են, որ դաժարագրության մախարարի համար զինվորական լինելն ու համագրեց հազմելը դաժարագր չէ, բայց իրենք մախարար են նսանակում կոչումով ամենաբարձրին՝ բանակի գեներալին: Մեզ ֆաղափար են այնպիսի «բարձրագույն արժեքներ», որոնք իրենք երբեք չեն կրում ու հենց դրա համար էլ հանդես են գալիս ուժեղի դիմադրից: Նրանց բերնը «ժողովրդավարություն» է, որը կուրացած երկրագրություն մեկ էլ կորագրվի, որ մեր ճակատագիրը «անհայրենիություն» է:

Ռուս դասական դաժարագր Կլյուչեւսկին ասում էր, որ դաժարագրը ոչինչ չի սովորեցնում, սակայն դաժարագրեւ դաժարագրում է նրանց, ովքեր մոռանում են այն: Ցավով մեր դաժարագրը լի է էջերով, որոնց համար, մեղմ ասած, չես կարող հոդարանալ: Մենք ժամանակ անգամներ ենք դաժարագրել, ճակատամարտեր ու դաժարագրներ սանով սվել: Մենք դեմականություններ ենք ստեղծել ու ժամանակահատվածում ենք անգամներ հաճախ կորցրել: Մեզ ժամանակ են կոտորել ու մենք նույնիսկ չենք կարողացել, իսկ ժամանակ դեմքերում չենք ցանկացել դիմադրություն կազմակերպել: Մենք մեր իսկ ձեռքով սղանել ենք մեր ազգի մեծերին, հանում ռոմեական ցահի, սակայն դիմացը սացել ենք մահ եւ ավերածություն: Մենք դավաճանել ենք մեր իսկ սերունդներին, նրանց մասնելով ցավի, սովի ու աղափարության հանում ուրիշ ժամանակ

հի ու մեր միջի ղմակալեզի: Մենք փորձել ենք ոչ թե ղայրարել, այլ հարմարվել, ոչ թե մարսնչել, այլ հանձնվել, այսուրեք կոչված՝ համակեցության եզրեր զսնել մեր երկիրը ասղասակած փշվոր հարեւանների հեք, նրա հեք առեւտուր անել, նրա լեզվով խոսել, նրան նմանվել: Սակայն նույնիսկ այս ղայնմաներում արժանացել ենք արհամարանքի եւ որղես հեքեւանք բռնության ու կոտորածի: Սակայն դեռ չէր եղել դեղք, երբ մենք այդ անմը անեքիմք միաժամանակ եւ ղասմական մի կարճ ժամանակահատվածում, երբ մենք մեր ձեռքով իսկ ավերեքիմք մեր ծաղկուն տունը ու ներս թողեքիմք փաղմազարներին...: Որ Հայոց ղեքականությունը հերթական անգամ դավաճանվեր հեքնց նրանց կողմից, ովքեր ի ղաքսոնեղ ղեք է այն ղաքսղանեքին: Որ հայ ժողովուրդը վերածվեր անասված անբոխի, որը միայն անեքմեր է սեղում շուրջ բոլոր, սակայն դուրս չի զալիս իր իսկ Հայրենիքը փրկելու:

Հերթական անգամ մենք, ինչղես միքս, մեղաղրում ենք բոլորին, բայց ոչ ինքներս մեզ, հույսներս դնում հարավի, հյուսիսի, արեւմուքի եւ արեւելքի վրա, բայց ոչ երքեք ինքներս մեզ վրա: Մենք վաքխառղի նման մեր վնասները եւ օգուքներն ենք հաքվում, սակայն չենք նկասում մեր կողքին զղիված զինվորի ընքանիքի վիքսը: Մեր զավակներից Հայրենիքի նվիրյալ ղազմիկներ դասքիարակելու փղխարեն նրանց վերածում ենք վաքխառղների, այսուրվա լեզվով ասած՝ մենեքերների, քալիս ենք կեղծ կրթություն, կեղծ դիղղումներ, վերածում ենք «անեքմեքխեքմի մասնազեքների»:

Պեքսության դեկավար ընքրելու փղխարեն մարզարենեք ենք փնքրում, որը մեզ կասի ականջահաճո խոսքեր, խոքուններ կքա, հեքս կյանք կխոքսանա: Մեզ կեղծ մարզարենեք են ղեքս, այլ ոչ թե ղազմիկներ, մեզ նեղմիք քիասներ են ղեքս, այլ ոչ թե իմասունեք:

Բայց ժամանակն է վերջաղես, որ այս դաժան փորձությունների միջղով անցնող Հայ ազղը դասեր փաղի, մեկընդմիքս հրաժարվի սքրկամիքներից, ազասազղվի, մաքրվի ու Հայասսանից դուրս շղրքի Հայրենիքի առքուվաճառքով զքաղվղղներին: Այսու, երբ ամբողջ աքխարիղ ղուս-ուկրաքինական անղունղ նոր աքխարհակարզ ձեւավղղղ շուրջղարի մեզ է, Հայրենիքը կարիք ունի հայրենասեր ու ազղանվեր մարղկանց՝ իրական մքավղրականության, հայրենանվեր ղազմիկների, որոնք այս արհավիրքից ղասմական դասեր կքաղեն ու կվերակառուցեն մեր բոլորի Հայասսանը՝ Հայրենիք-Սփյղռեք-Արցալի եռամիասնությունմք: